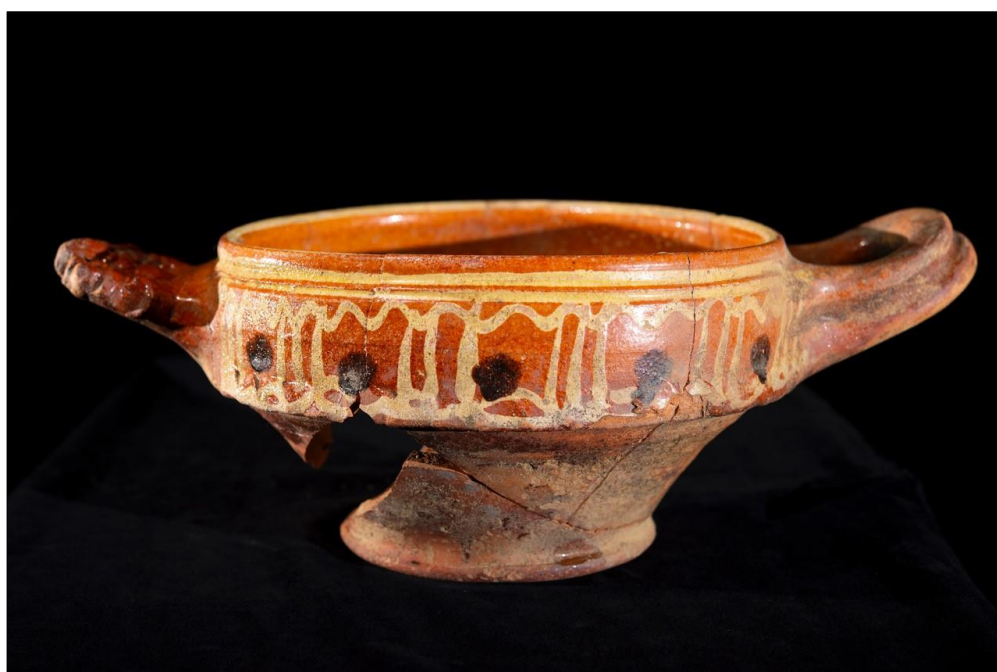

Stora Torget, Karlstad

Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning inom
RAÄ 30:1/L2007:9898, Karlstads stad och kommun, Värmlands län

VÄRMLANDS
MUSEUM

Värmlands Museum rapportserie 2020:16
Författare: Ellinor Larsson med bidrag av Johan
Richardson

VÄRMLANDS MUSEUM
Uppdrag

Box 335
651 08 Karlstad
Tel: 054 - 701 19 00
Fax: 054 - 701 19 98
E-post: museet@varmlandsmuseum.se
www.varmlandsmuseum.se

© 2020 Värmlands Museum

Stora Torget, Karlstad

**Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning
inom RAÄ 30:1/L2007:9898, Karlstads stad och kommun, Värmlands län**

Dnr 19-270-0088

Ellinor Larsson med bidrag av Johan Richardson
Uppdrag
Värmlands Museum

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

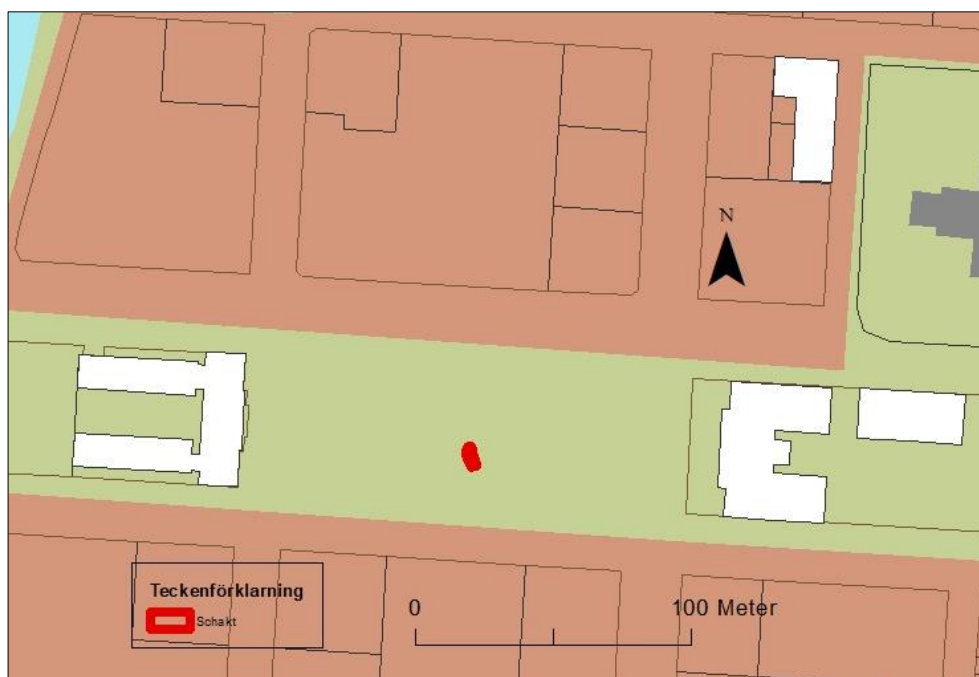
Inledning	7
Bakgrund	7
Syfte	7
Områdesbeskrivning och fornlämningsmiljö	8
RAÄ Karlstad 30:1/L2007:9898	8
Stadens historia – medeltid till 1800-tal	8
Stora Torget	9
Historiskt kartmaterial	10
Arkeologiska undersökningar i närområdet	15
Stora Torget	15
Genomförande	16
Förutsättningar	16
Metod	16
Förmedling	17
Resultat	18
Schakt	18
Bebyggelselämningar och lager	18
1600-tal	19
1700-tal	22
1800-tal till senare tid	24
Fynd	26
Prover	27
Sammanfattande tolkning	28
Källor	29
Litteratur	29
Kartor	30
Övriga uppgifter	30
Tekniska och administrativa uppgifter	31
Bilaga 1. Kontexttabell	32
Bilaga 2. Fyndtabell	33
Bilaga 3. Stratigrafisk tolkning av lagerföljd i Harris Matris	39
Bilaga 4. Keramikanalys	40
Bilaga 5. Fotodokumentation av keramikskål, fynd	42

Omslagsbild: Foto över ett bordskärl av yngre rödgods, daterat 1667 och som hittades i skärvor i två av de äldre lagren vid schaktningsövervakningen och därefter sammanfogats. Foto av Lars Sjökvist, Värmlands Museum.

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet Dnr MS2005/01156.
©Värmlands Museum

Figur 1. Utsnitt ur Ekonomiska kartan över Karlstad. Röd markering visar platsen för den arkeologiska schaktningsövervakningen. © Lantmäteriet Dnr MS2005/01156.

Figur 2. Utsnitt ur Ekonomiska kartan över Karlstad som visar schaktets belägenhet i dagens torgyta. © Lantmäteriet Dnr MS2005/01156.

Inledning

Bakgrund

En arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning utfördes av personal från Värmlands Museum i april 2019 inom en begränsad yta i den centrala delen av Stora Torget i Karlstads stad (se figur 1 och 2). Totalt uppgick den undersökta ytan till 24 m².

Undersökningen föranleddes av att Länsstyrelsen i Värmland 2019-04-23 kontaktades av Karlstads kommun, vilka påbörjat en nedläggning av VA-ledningar utan att ha samrått med Länsstyrelsen. I samband med grävarbetet påträffades träkonstruktioner och arbetet avstannades i avvaktan på vidare beslut om arkeologisk medverkan.

Fornlämning RAÄ 30:1/L2007:9898 utgör stadslager för Karlstads stad med dateringar från sent 1500-tal och framåt i tiden. Tidigare undersökningar i närområdet har påvisat bevarade lämningar och lager som även kan dateras till 1400-tal. Arbetet bedömdes beröra kulturlager efter stadens historiska skeden före branden 1865, vilket kunde bekräftas av de initialt identifierade lämningarna av möjlig bebyggelse. Då torget innan branden hade en annan form och storlek och inte omfattade den del som berördes arbetsföretaget, fanns det anledning att tro att spår av äldre bebyggelse och tomter kunde förekomma inom ytan. Utifrån detta beslutade Länsstyrelsen i Värmland att en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning skulle genomföras (Lst Dnr 431-4197-2019).

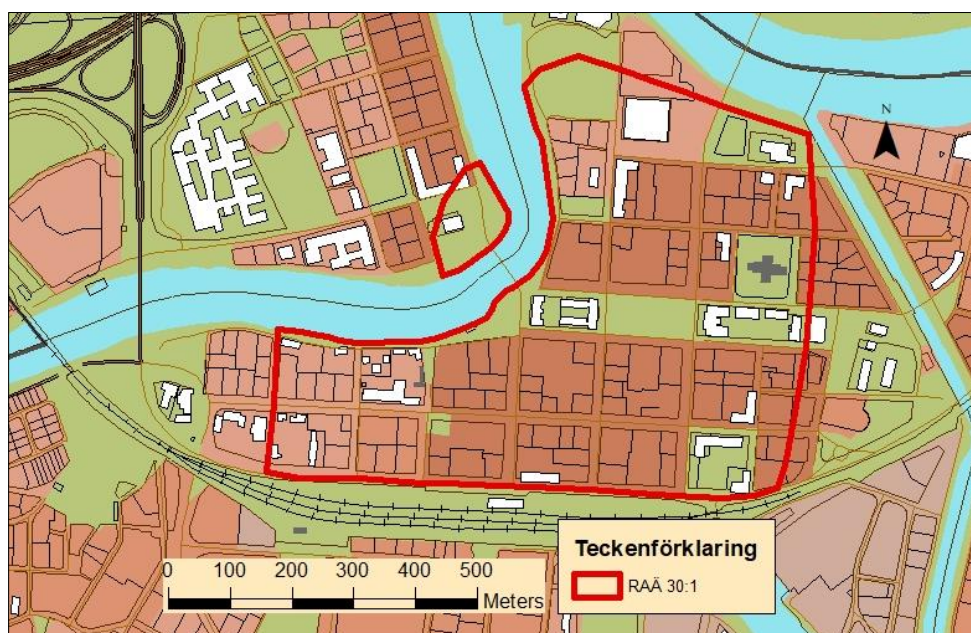
Syfte

Syftet med den arkeologiska undersökningen i form av schaktningsövervakning var att med ett vetenskapligt arbetssätt dokumentera fornlämningen i samband med att schaktningsarbeten genomfördes.

Områdesbeskrivning och fornlämningsmiljö

RAÄ Karlstad 30:1/L2007:9898

Inom fornlämnings RAÄ Karlstad 30:1/L2007:9898 (Se figur 3) bedöms kulturlager från medeltid samt 1500–1700-tal kunna förekomma. Fornlämningens avgränsning är bedömd främst utifrån historiskt kartmaterial, men också arkeologiska undersökningar. Stadslagrets avgränsning är osäker och kan komma att ändras som ett resultat av framtida markarbeten. De för detta arbete aktuella ytan ligger i fornlämnings centrala del.

Figur 3. Fornlämningsområde för RAÄ 30:1/L2007:9898

Stadens historia – medeltid till 1800-tal

Föregångaren till Karlstad utgjordes av den medeltida tings- och handelsplatsen Tingvalla. De äldsta dokumenten där "*Thingwalla*" omnämns är från slutet av 1200-talet, då en kyrkoherde, "*Laurencius Arwidi*", omtalas. I de medeltida handlingarna omnämns Tingvalla som centralort och gemensam mötesplats för värmlänningar (Lund et al. 1994). Under medeltiden omnämns Tingvalla i ett 60-tal dokument, som bl.a. i köpebrev (läs vidare Nilsson, 1997). Redan från 1530-talet finns uppgifter om att Tingvalla var en plats av stadskaraktär. Förutom att det var en tings- och marknadsplats, var det också en utskepningsplats för bland annat det viktiga järnet (Andersson & Olsson 2006:23).

Karlstad är Värmlands första stad och grundades år 1584. Den äldsta bevarade mantalslängden från Karlstad är från år 1585, vilken tillsammans med stadsprivilegiebrevet från 1584 utgör en viktig källa till kunskapen om stadens initiala omfång. Denna mantalslängd upptar 45 hushåll i staden vid denna tid (Karlsson & Knabe 2006).

Staden växte gradvis under 1600-talet och befolkningmängden under andra hälften av 1600-talet beräknas ha varit mellan 300–400 personer. Vid samma tid kom staden att regleras. Gårdsstrukturerna har genom tidigare arkeologiska undersökningar tolkats bestå av kringbyggda gårdar med en öppen gårdsplan i tomtens mitt och boningshus och bodar ut mot gatorna. Ekonomibyggnaderna har legat i anslutning till gårdsplanen (Karlsson & Knabe 2006).

Karlstad har sedan 1600-talet drabbats av fem stora stadsbränder: åren 1616, 1652, 1719, 1752 och 1865. Efter branden 1719 beslutades att ekonomibyggnader (förutom stall och fähus) skulle flyttas utanför staden för att minska brandrisken och samtidigt påbörjades en reglering av gatunätet (Nygren 1934). Staden har även under denna tid vid ett flertal tillfällen drabbats av översvämningar, ett resultat av dess utsatta läge vid Klarälvens strand och i det delta som föregår utflödet i Vänern.

Stora Torget

Stora Torget som det ser ut idag är en följd av 1865 års brand, då större delen av staden brann ner och nu beslutades att man skulle bygga bort liknande bränder i den mån det gick. Gatorna fick ett bredare fång och de mindre gatorna som t.ex. Skeppargatan togs bort och Lilla och Stora Herrgårdsgata slogs ihop till en bredare Herrgårdsgata. Stora Torget gjordes om och fick både en större yta och en annan axel. Från att ha legat i nordsydlig riktning fick torget nu en öst-västlig, och kom att flankeras av ett nytt rådhus i väster och en ny elementarskola i öster, nuvarande Tingvallagymnasiet.

Gatorna som flankerar torget idag fanns innan branden år 1865 men gjordes efter denna bredare och är idag några av stadens viktigaste; Västra och Östra Torggatan, Tingvallagatan och Kungsgatan. Kungsgatan omnämns första gången år 1683. Gatan löpte vid denna tid mellan Västra Bron och Kungsgården, som låg på Lagberget i öster, och kallades fram till dess för "store gata", dvs. Storgatan. Alla dessa gator finns sedan de tidigaste kartorna och vilket med sannolikhet bistått som avgränsningar för det nya torgets omfattning. Således ledde branden till att en yta som tidigare utgjorts av bostadskvarter nu kom att bli torgyta, och i vilken föreliggande arbetsföretag var beläget.

Problem uppstod under början av 1600-tal och 1700-tal i samband med stensättning av torg och gator då staden låg på vattensjuk mark och då stenläggningarna knappt fungerade ett år i taget. Från och med 1700-talets slut/1800-talets början tycks dock större delen av innerstaden haft stensatta gator och torg (Larsson 1976). År 1733 beslutades att Köpmanstorget skulle stensättas eftersom det var en dyig och smutsig plats. Vid denna tid hölls tre större marknader på torget: Vintermarknaden, Permässmarknaden och Brittmässommarknaden (Gunnarsson 1996:5).

Historiskt kartmaterial

Den äldsta bevarade stadskartan över Karlstad är från år **1646** (se figur 4). Vid denna tid var kvarteren oregelbundna med räta, nord-sydliga gator som korsade ytan som idag utgör Stora Torget. Kyrkan låg vid denna tid intill Klarälvens västra älvfåra, och är den enda byggnaden som markerats ut. Torgets ursprungliga storlek och riktning finns markerad på denna karta, och ligger med sin centralpunkt i skärningen mellan det som idag är Västra Torggatan och Kungsgatan. Det område som berörs av arbetsföretaget ligger inom det kvarter som är utritat öster om det dåvarande torget. Denna karta anger ingen bebyggelse förutom kyrkan, men bebyggelse förekom med säkerhet i varierande omfattning inom de oregelbundna kvarteren (www.karlstad.se). Från denna tid finns uppgifter att köpmän och hantverkare bodde närmast torget, och att borgare ur de högre stånden främst bodde norr om torget i närheten av nuvarande Biskopsgården (Gunnarsson 1996:5).

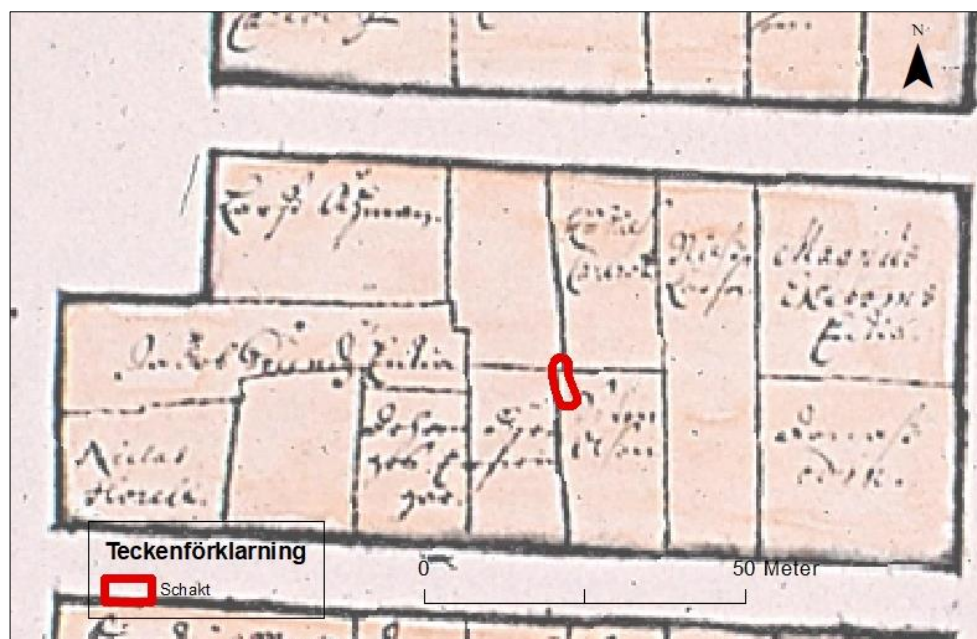
Figur 4. Utsnitt ur 1646 års karta med schaktets ungefärliga läge.

Trettio år senare, år **1676**, tillkom ytterligare en karta som påvisar mer rätlinjiga kvarter och där området som berörs av arbetsföretaget kan ses utgöra del av ett kvarter beläget öster om det dåvarande köpmannatorget (se figur 5). I direkt anslutning till torgets nordvästra hörn återfinns rådhuset och stadskällaren, vilka tillhör de få offentliga byggnader som angivits på kartan. Nordväst om rådhuset återfinns den tidigare kyrkan med omgivande kyrkogård samt den viktiga järnvågen.

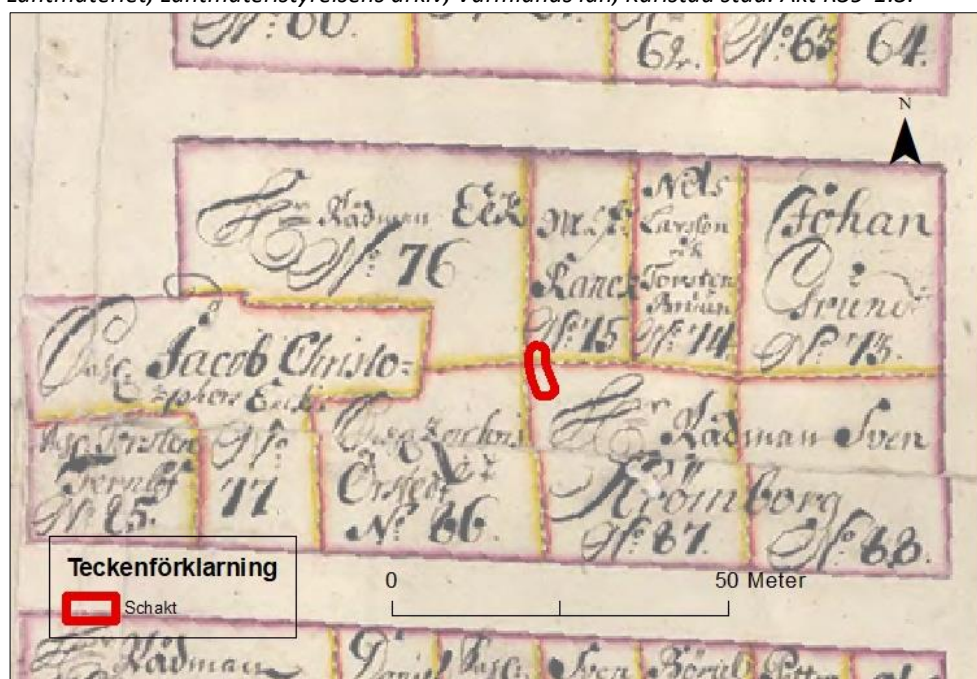

Figur 5. Utsnitt ur 1676 års generalkarta över Karlstad med undersökningsområdets generella omfattning markerat i rött.

År **1696** tillkom ytterligare en karta upprättad av Christer Roman, på vilken tomtgränser och tomtägarnas namn finns angivna (se figur 6). Kartan visar att kvarteret i vilket arbetsföretaget genomförts låg sydost om dåvarande torget och under denna tid bestod av tolv oregelbundna tomter. Tomternas storlek varierar kraftigt och tio av tomterna har ägarnas namn markerade. De tomter som omfattats av arbetsföretaget är de mindre av tomterna i kvarteret men har ägarnamn. Kartan visar att de större tomterna ligger norr och väster om torget, vilket sannolikt anger ägarnas sociala status. Söder om kvarteret går att utläsa att tomterna är mindre men mer regelbundna till storleken, vilket sannolikt är resultatet av att staden växt och reglerats allt efter som (Lantmäteristyrelsens arkiv, Akt R39-1:3).

Figur 6. Utsnitt ur 1696 års karta som visar schaktets placering i stadsrummet. Källa: Lantmäteriet, Lantmäteristyrelsens arkiv, Värmlands län, Karlstad stad. Akt R39-1:3.

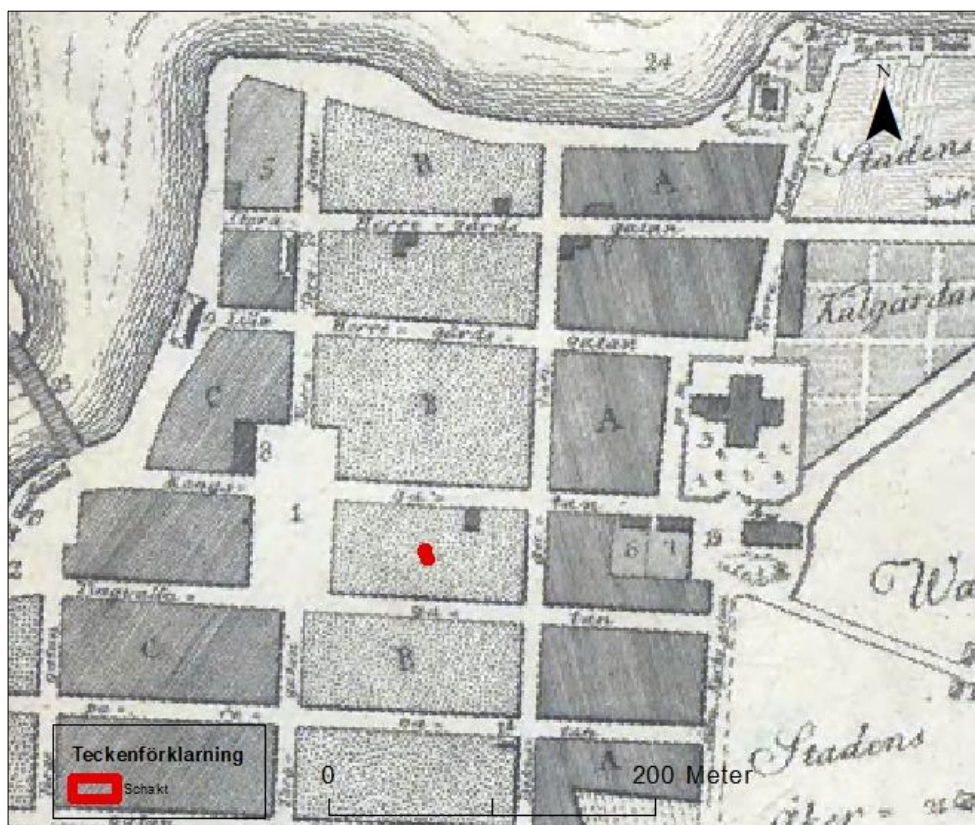

Figur 7. Utsnitt ur 1713 års stadskarta som visar schaktets belägenhet i stadsrummet innan nuvarande torgets tillkomst. Källa: Lantmäteriet, Lantmäteristyrelsens arkiv, Värmlands län, Karlstad stad. Akt R39 – 1:5.

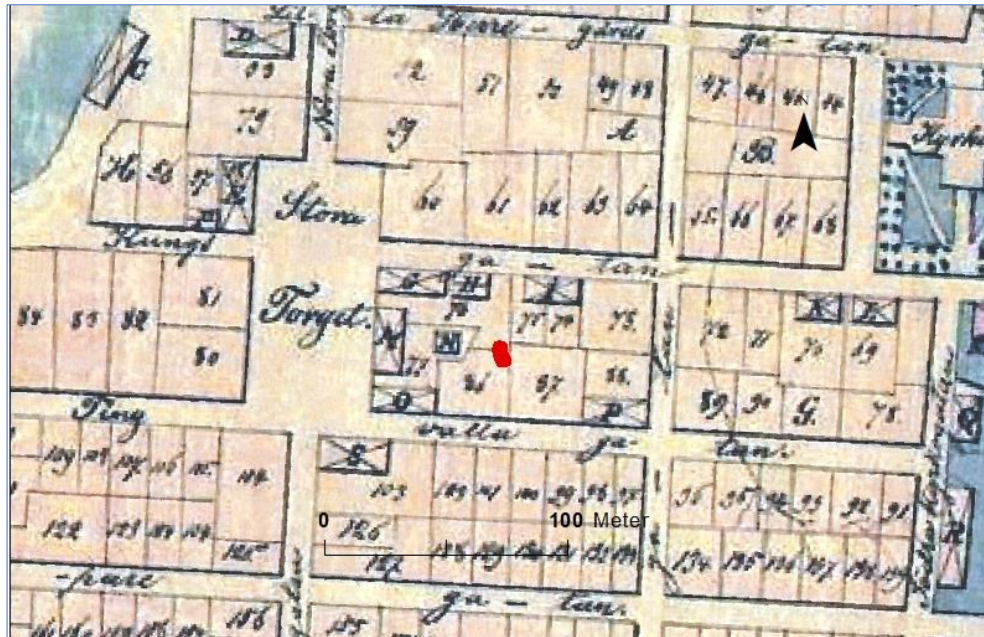
1713 års karta överensstämmer väl med 1696 års karta i fråga om stadens rutnät (se figur 7). På denna karta syns relativt stora förändringar i form av förtätning av tomter med ägarnamnen angivna, och då tomternas nummer för första gången förekommer. Även vid denna tid finns en viss oregelbundenhet i fråga om tomternas storlek i det berörda kvarteret. Genom detta kan man uttyda att kvarteret legat i brytningen mellan de större tomterna i norr och de mindre i söder, även om dess läge intill det centrala köpmanstorget anses vara ett strategiskt gott läge. Med viss marginal för avvikelser vid kartrektifiering kan utläsas att de tomter som berörts av arbetsföretaget vid denna tid innehaft av rådman Sven Strömborg, som ägde den berörda tomt 87 och intilliggande tomt 88. Ytterligare två tomter

kan ha berörts av arbetsföretaget: tomt nr 75 åt norr och tomt nr 86 åt väster (se figur 7).

På Jonas Brolins karta över Karlstad från **1770** är stadens rutnät av kvarter tydligt markerade men skalan medger inte tomtindelning (se figur 8). På denna karta förekommer endast kvartersnamn och kvarteret i fråga omnämns som "*Torgqvarteret*", och omfattar flera kvarter i nord-sydlig riktning. Kartan anger även att detta bestod av "*72 5/16 tomter*". Endast en byggnad finns markerad inom det berörda kvarteret, vilket utgörs av en mindre rektangulär byggnad som ligger i den nordöstra delen av kvarteret och gränsande mot Kungsgatan i norr. Endast några få viktiga offentliga byggnader finns markerade på denna karta. Domkyrkan återfinns här i dess nuvarande läge, där den uppfördes efter 1719 års brand och söder om denna syns den äldre gymnasiebyggnaden som finns kvar idag. Intill Klarälvens västra älvfåra ligger järnvågen (Lantmäteristyrelsens arkiv, Akt R39-1:10).

Figur 8. Utsnitt ur Jonas Brolins karta över Karlstad från 1770 som visar undersökningsområdets generella omfattning markerat i rött.

Figur 9. Utsnitt ur Pihlgrens karta över staden från 1865 och som visar stadsplanen från tiden innan den stora branden som kom att ändra denna., Byggnader av mer offentlig karaktär syns markerade med bokstäver. Källa: www.karlstad.se.

Två kartor över staden finns från ödesåret **1865**, varav den första har avritats av Johan Pihlgren (se figur 9). Kartan visar staden före branden med dess gatubild och med markeringar för vilka byggnader och områden som klarat sig från branden markerade i grönt. Kartan visar med all tydlighet att denna del av staden eldhärjades den 2:e juli 1865, en brand där endast Biskopsgården, Domkyrkan och den intilliggande skolan samt bebyggelsen i det som idag utgör kvarteret Almen överlevde. På denna karta syns kvarterets tomter, som fortfarande är oregelbundna till storleken, samt flera byggnader av mer offentlig karaktär som t.ex. spruthus, apotek, gästgivargård och landshövdingens residens. Den andra kartan från 1865 är upprättad av kommissionslantmätare A. F. von Wachenfeldt, och visar den efter branden antagna nya tomtreglering som ligger till grund för dagens gatunät. Här syns för första gången Stora Torget i dess nuvarande storlek och riktning och där Kungsgatan och Tingvallagatan kan ses ha vidgats kraftigt för att förhindra framtida bränders framfart (Kartor: www.karlstad.se).

Sammantaget kan man utifrån kartmaterialet konstatera att den del av staden i vilken arbetsföretaget utförts har varit den mest centrala av stadens områden. Sannolikheten att arkeologiska lämningar skulle framkomma var således mycket stor utifrån dessa historiska kartor.

Arkeologiska undersökningar i närområdet

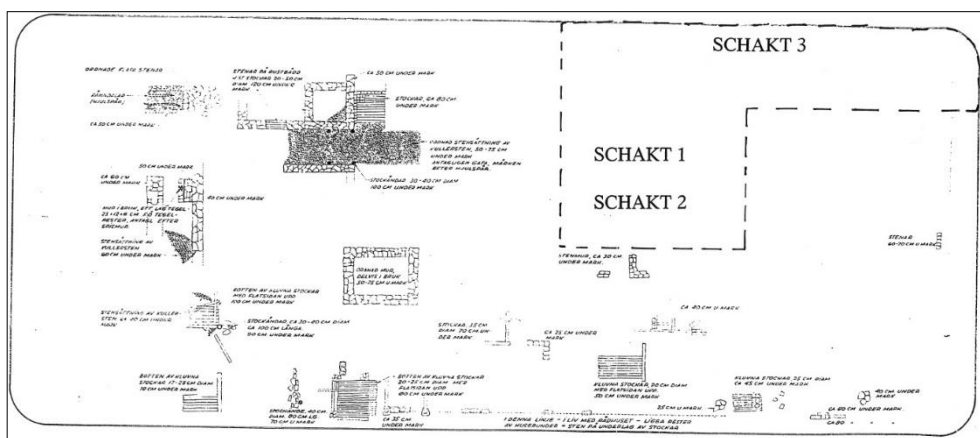
Ett flertal arkeologiska undersökningar har genomförts inom Stora Torget samt inom omkringliggande kvarter och gator, vilka i hög grad påvisat lämningar av olika ålder och komplexitet. Främst har dessa utgjorts av schaktningsövervakningar vid markarbeten i gata, men även större för- och slutundersökningar i kvarteren Örnen, Vågen, Mercurius, Freja och Druvan. Inga byggnader inom detta område överlevde branden 1865, och tidigare byggnader har sannolikt brunnit även vid de fyra föregående stadsbränderna. Kvarteret **Örnen**, beläget väster om Stora Torget, har varit föremål för flera arkeologiska arbeten. Redan 1938 och 1951 utfördes mindre undersökningar i kvarteret Örnen av Helge Kjellin, Värmlands Museum. Dokumentation visar att bebyggelselämningar framkommit på Residensets innergård (Värmlands Museums Topografiska Arkiv). I detta kvarter har stadens enda medeltida lämningar konstaterats vid undersökningar utförda 2005 (Karlsson & Wallbom 2007). Vid ytterligare undersökningar 2005 och 2010 framkom lämningar efter bebyggelse och lager som sträcker sig från 1500-talets andra hälft och fram till 1800-tal (läs vidare i, Wallbom 2006:9f, Forssell & Wallbom 2011). Inom torgets angränsade gatorna som Västra- och Östra Torggatan, Tingvallagatan och Kungsgatan har ett flertal arkeologiska undersökningar genomförts vilket resulterat i lämningar från framförallt 1600-1800-tal (Se Forsell 2017b, Karlsson 2004, Larsson i manus)

Stora Torget

Ett antal undersökningar och observationer har gjorts inom det som idag utgör Stora Torget. Från 1936 finns en planritning över hela torgytan där arkeologiska lämningar förekommer över stora delar av den västra och södra delen av torget (figur 10). Ritningen uppfördes av Karlstads kommuns byggnadskontor i samband med den stensättning som gjordes vid tillfället och då lämningar efter äldre bebyggelse framkom. Från 1952 finns dokumentation av arkeologiska förekomster gjorda av Gilbert Svenson vid Värmlands Museum i samband med uppförandet av "bekvämlighetsinrättningen". Likaledes finns dokumentation från uppförandet av Fredsmonumentet 1955.

År 1996 genomfördes en antikvarisk kontroll på Stora Torget i samband med markarbeten. Vid denna kontroll påträffades brandlager och trästockar, trägolv, grundstenar och en hårdpall. Fyndmaterialet som framkom gav en datering till slutet av 1700-tal och början av 1800-tal. Då schakten inte grävdes till steril marknivå kan äldre strata av arkeologiska lämningar vare sig bekräftas eller uteslutas (Gunnarsson 1996:9).

År 2007 utfördes en schaktningsövervakning vid Tingshusets trappa inför byggnation av en handikappramp. I ett av de två gropar som grävdes framkom kulturlager på 0,5–0,6 m djup som tolkades utgöra rest av ett tidigare stensatt torg (Forssell 2007a).

Figur 10. Planritning över Stora Torget från år 1936 med arkeologiska lämningar utmarkerade.

Genomförande

Förutsättningar

Den arkeologiska schaktkontrollen genomfördes den 25–26 april 2019. Arbetsföretaget låg inom den kullerstensbeklädda torgytan och omfattade ett schakt som avsågs förbinda en befintlig vattenledning med en koppling för användning vid temporära aktiviteter på torget.

De arkeologiska lämningarna påträffades vid oövervakad schaktning, och bekräftades efter att personal från Karlstads kommun varskott Länsstyrelsen om att lämningar framkommit och arbetet stoppats. Av denna anledning var allt ytmaterial /bärlager borttaget innan den arkeologiska schaktningsövervakningen påbörjades. De identifierade arkeologiska lämningarna var varsamt hanterade och tycktes inte tagit någon skada och arkeologisk undersökning vidtog omedelbart efter att Länsstyrelsens tagit beslut om vidare undersökning.

Förhållandevis få störningar förekom inom schaktets begränsning och bestod främst av ytliga ledningar i schaktets norra ände. Tydligt var att många ledningar förekommer i schaktets direkta närhet, vilket påvisades av förekomsten av elskåp samt ledningsbrunnar synliga i den gatstensklädda ytan. Det ovanligt varma vädret med torka försvårade till viss del arbetet. Schaktet omgärdades av ett temporärt staket och kom efter att undersökningen genomförts och ledningar installerats att läggas igenom och gatstenarna återsätta.

Metod

Schaktningen genomfördes under överinseende av två arkeologer och med en grävmaskin med en 1 m bred skopa. Arkeologiska lager grävdes för hand samt med maskinunderstöd där dessa genom provrutor visat sig vara påförda och av mer omfattande karaktär. Schaktets djup överskred djupet av befintliga kulturlager och åskådliggjorde den sterila undergrunden som genomgående sand ner till schaktets botten. Jordsond användes för att validera den sterila undergrunden.

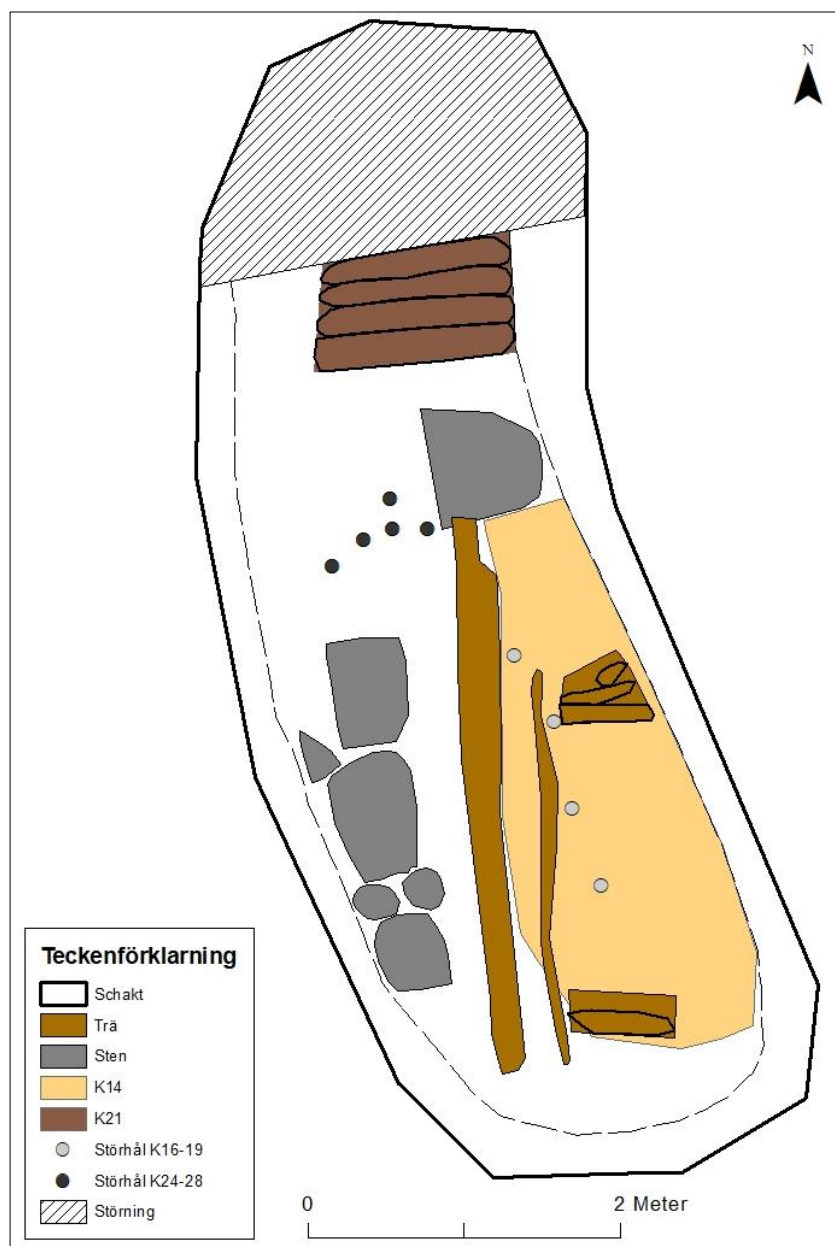
Dokumentation, insamling av fynd och provtagning gjordes kontinuerligt. Alla kontexter undersöktes genom Single-Context metoden och dokumenterades skriftligen på kontextblanketter och med digitala foton. Schakt, lager och anläggningar mättes in med GPS (GNSS med nätverks-RTK) vid två separata tillfällen av mättekniker vid Karlstads Kommun. Bearbetningen av inmätta filer gjordes efter fältarbetet genom ett tillägg i programmet Arcmap 10.2. En representativ sektion av den västra schaktväggen ritades för att åskådliggöra lagerbilden inom schaktet. Påträffade lager och anläggningar finns beskrivna i Bilaga 1: *Kontexttabell*.

Prov togs i lager som bedömdes kunna bistå i funktionstolkning och möjliggöra datering om fyndmaterialet inte skulle vara tillräckligt för att på annat sätt göra detta. Fynd insamlades för dokumentation och har gallrats i enlighet med förfrågningsunderlag och undersökningsplan. Fynden finns beskrivna i Bilaga 2: *Fyndtabell*. Analys av keramik har genomförts och finns redovisade i Bilaga 3. En stratigrafisk redogörelse i form av en matris finns i Bilaga 4.

Konsultation med Länsstyrelsen skedde kontinuerligt under arbetsföretaget och en fältavstämning gjordes 2019-04-25. En preliminär redogörelse av schaktningsövervakningens resultat inlämnades till Länsstyrelsen 2019-05-23. Efter dokumentation installerades ledningar varpå schaktet lades igen. En kort tid därefter återlades gatstenen. Ingen avvikelse från undersökningsplanen förekom.

Förmedling

Undersökningen rönt stort intresse genom sitt centrala läge, fina fynd och sina väl synliga lämningar. Spontanvisningar för allmänheten hölls under tiden som undersökningen genomfördes. Lokalmedia som Värmlands Folkblad, Nya Wermlands-Tidningen och Radio Värmland gjorde inslag i samband med fältarbetet. Länsstyrelsen filmade schakt och anläggningar som en del av dokumentationen av värmländska kulturmiljöer/riksintressen för projektet Cupido den 25 april 2019.

Figur 11. Plan över schaktet med lager och konstruktioner.

Resultat

Schakt

Schaktet var rektangulärt och låg i en nära nord-sydlig riktning i den nuvarande torgytans södra del i nära anslutning till Tingvallagatan. Schaktet mätte 8 x 3 m och uppgick till totalt 24 m² och grävdes till ett djup om ca 2 m (se figur 12) och bestämdes av VA ledningens djup. Kulturlager förekom ner till 1,30 m under dagens markyta. Under kulturpåverkad mark framkom den sterila undergrunden som bestod av ljusbrun siltig sand med enstaka lerstråk som anger svämpåverkan, vilket är en naturlig del av den deltabildande processen (se figur 10).

Bebyggelselämningar och lager

Identifierade lämningar och lager beskrivs här från äldst till yngst ur ett tolkande perspektiv. Inga lämningar förekom i sin helhet inom schaktets begränsning, vilket försvårade tolkningen. Dock var den stratigrafiska sekvensen till hög grad väl tydlig och gick att följa även i schaktets sidor. För ramdateringar har det keramiska materialet varit ledande och brandhorisonter som avgränsare för dateringsramarna där det var möjligt.

Figur 12. Foto över östra schaktväggen som illustrerar lagerdjup och de i schaktet påträffade lagrens sammansättning. Foto från väster taget av Ellinor Larsson, Värmlands Museum.

1600-tal

Äldre odlingslager K23

Det äldsta lagret bestod av en äldre odlingshorisont (**K23**) som var ca 0,09–0,12 m tjockt och överlagrade den sterila undergrunden av fin ljusbrun sandig silt (se figur 12-13). Lagret bestod av homogen gråbrun matjordsliknande sandig silt med enstaka kolfläckar men som saknade fyndinslag och förekom främst i schaktets södra halva. Lagret hade en vågig kant mot den underliggande sterila sanden, vilken tolkats vara spår från att ytan tidigare plöjts eller spadvänts. Dessa spår har tolkats som att ytan ursprungligen alternativt utgjort odlingsbar mark i form av en stadsnära åker eller rest efter en kålgård inom en tomt där huset kan ha legat mot Tingvallagatan åt söder. Lagret bedöms höra till 1600-talets första hälft eller äldre.

Avsatt organiskt lager K22 – etableringsfas

Odlingslagret överlagrades av ett ca 0,10 m tjockt, kompakt avsatt lager som innehöll organiskt material i form av förmultnat trä, pinnar, näver men till största delen träflis (**K22**). Lagrets sammansättning har tolkats utgöra rester av en etablering av mer stadsnära aktiviteter och innehöll rikligt med fynd i form av keramikskärvor av yngre rödgods samt fragment från buteljglas. I södra delen av den västra schaktväggen framkom vid rensning inför sektionsritning en botten av en skål med dateringen 1667, vilken efter fyndregistrering kunde sammanfogas till en närmast komplett skål och vilket även hade ett s.k. sjöjungfruhandtag (se bilder på sid 25). Lagret förekom över större delen av schaktets yta men var som mest omfattande i dess södra halva.

Figur 13. Foto över västra schaktväggen som illustrerar lagerdjup och de i schaktet påträffade lager och rester av huskonstruktion. Foto från öster taget av Ellinor Larsson, Värmlands Museum.

Huskonstruktion A

Över det avsatta lagret framkom inom en begränsad del av schaktets södra del en huskonstruktion som bestod av ett lergolv med hörnsten och en syllstock som utgjort en byggnads västra vägglinje (se figur 14). Väggsstocken (**K11**) låg horisontellt i nord-sydlig riktning och mätte ca 3, 5 m i längd och hade en diameter om 0,22 m. Stocken var relativt välbevarad men delvis skadad i dess södra del, men fortsatte åt söder bortom schaktets begränsning. I dess norra ände var stocken urfasad, vilket antyder att denna ingått i en resvirkeskonstruktion. Konstruktionen var uppförd på en syll av hörnstenar där den nordvästra hörnet förekom inom schaktet i form av en grovhuggen flat, kvadratisk sten som mätte ca 0,66x0,66 m och 0,16 m hög (**K12**), vilken låg direkt på lager K22. Inom ramen för syllstocken framkom ett påfört homogent lager av kompakt grå siltig/sandig lera med enstaka kolfläckar (**K14**). Lagret var tydligt avgränsat och har tolkats utgöra ett lergolv använt i byggnadens initiala skede. Byggnaden norra och västra avgränsning förekom inom schaktets begränsning och dess fulla omfattning gick inte att utröna inom det begränsade schaktet.

Över lergolvet framkom fragmentariska rester av ett plankgolv (**K20**) som endast återstod som en rest med måtten 0,55 x 0,34 m och ca 0,02 m tjockt. Plankresterna var förmultnade men visade att planken legat i öst-västlig riktning. Över lergolvets södra del och parallellt med stock K11 framkom horisontellt liggande trä som låg i vinkel (**K15**). Konstruktionen mätte 1,45 x 1,25 m (N-S) och hade en rektangulär form och fortsatte åt söder bortom schaktets begränsning. Träet var svårt förmultnat men kan eventuellt ha utgjorts av stockar/kluvor snarare än plankor där de grövre delarna låg i öst-västlig riktning och en smalare stockrest nord-sydlig. Dessa har tolkats utgöra rester av en träkonstruktion som varit del av huskonstruktion A, eventuellt en bärlina och rester av ett grövre plankgolv alternativt en del av en raserad plank-/stockvägg. Den begränsade ytan där lämningarna framkom medgav inte vidare tolkning, men det är sannolikt att det kan vara en övre del av den västra och södra väggen som vid byggandens rasing förskjutits in och kollapsat över byggnadens inre del. Utifrån urtaget i väggstock K11 skulle konstruktionen med liggande väggstockar som fogats in i upprättstående hörnstolpar på stensyll kunna raserats på detta sätt.

Figur 14. Foto över rester av huskonstruktion i schaktets södra del. Foto från söder taget av Ellinor Larsson, Värmlands Museum.

Huskonstruktion B: stensyll K13

Väster om byggnad A framkom en nord-sydlig stenkonstruktion som mätte 1,60x0,4 m och ca 0,10 m hög (**K13**). Konstruktionen fortsatte åt sydväst bortom schaktets begränsning. De grovhuggna och oregelbundna stenarna var plana och mätte ca 0,75 x 0,40 m men en relativt samstämmig höjd. Konstruktionen utgör möjligen en stensyll för en angränsande byggnad alternativt en del av en trappa eller farstuutbyggnad som tillhört huskonstruktion A, vars höjd den delar och då den låg ca 0,42 m väster om syllstock K12.

Avsatta och påförda lager - omstrukturering av ytan

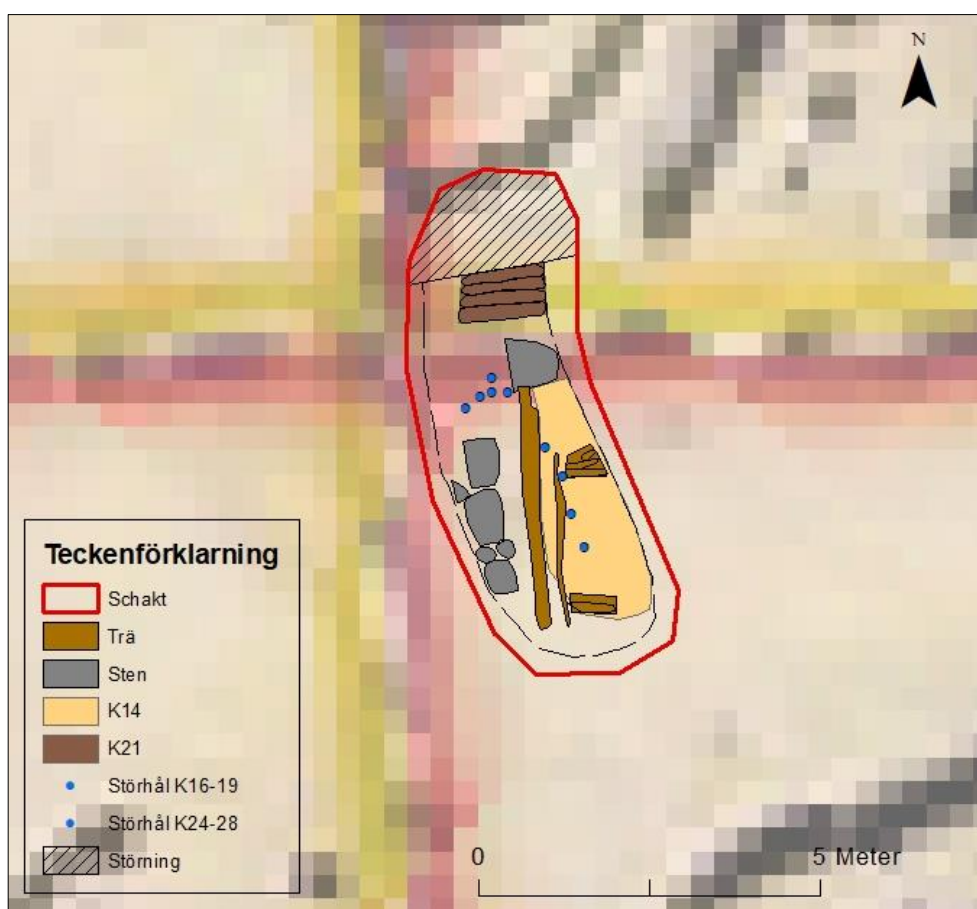
Konstruktionerna låg under ett kompakt, heterogent lager av fet/humös mörkbrun silt (**K10**) som innehöll enstaka inslag av tegelkross/brockor, sot och träkol samt mer frekvent förekommande organiskt inslag i form av trä och träflis. Lagret bedöms vara avsatt och innehöll fynd bestående av keramikskärvor, djurben och enstaka glasfragment. Flera större skärvor från en större skål samt rikligt med djurben framkom mellan stensyllen K13 och syllstocken K11. Lagret fortsatte bortom schaktets begränsning.

Över lager K10 framkom i schaktets norra halva en 0,02–0,05 m tjockt lager av ljusbrun/beige sand (**K9**). Lagret förekom inte söder om stenarna K6 och K7, vilka tolkats vara en stensyll som delvis plockats bort i samband med omstrukturering av ytan. Dess förekomst förklaras närmast som ett utjämningslager, eventuellt efter brand, dock påträffades inte något tydligt brandlager i samband med detta.

1700-tal

Tomtindelning under 1700-tal

Två rader av störhål påträffades i schaktets centrala och södra delar. En N-S störhålsrad framkom i K14 (se figur 14) och en Ö-V störhålsrad framkom i botten av schaktet. Störhålsraderna har tolkats utgöra rester efter tomtgränser genom att dessa inte var av en karaktär att de inte ingått i någon konstruktion som motsvarar en byggnad eller ett kraftigare hägnad utan snarare en markör och överensstämmer till viss grad med kända tomtgränser. De fyra störhålen i nord-sydlig riktning (K16-K19) motsvarar med viss rektifieringsmarginal gränsen mellan tomterna nr 86 och 87 på 1713 års karta. Tolkningen att de utgör en tomindelning från 1700-talet stärks även av den stratigrafiska sekvensen då de framkom i lager K14, som tolkats utgöra ett 1600-talslager. Störhålsraden i öst-västlig riktning bestod av K24-K27 och härrör sannolikt till tomtgränsen för tomterna nr 87 åt söder och nr 75 åt norr på 1713 års karta (Se figur 15).

Figur 15. Schaktets placering gentemot 1713 års karta.

Huskonstruktion C: Rustbädd K21

I schaktets nordligaste del framkom en rustbädd bestående av ett lager stockar som låg tätt ihop och i öst-västlig riktning (**K21**). Stockarna var kraftigt förmultnade men tolkades haft en diameter om ca 0,20 m. Fem stockar återstod då konstruktionens norra del förstörts av en VA-ledning som grävts ned till 1,7 m djup och låg i ett till ytan 2 m brett schakt som smalnade av nedåt varpå arkeologiska lämningar kunde identifieras. Konstruktionen fortsatte åt väster och öster bortom schaktets begränsning, och sannolikt även åt norr. Större delen av den ursprungliga konstruktionen kan förväntas vara bortgrävd då sentida ledningar förekom både inom denna del av schaktet och då gatubrunnar var synliga i torgytan i schaktets närhet.

Rustbädden togs efter dokumentation bort med grävmaskin och under denna framkom ca 0,05 m av kulturlagret K22. Rustbäddens fulla omfattning kan inte bestämmas genom denna begränsade undersökning, dock utgör den sannolikt en grundkonstruktion för en byggnad av sten. Denna typ av byggnation är oftast förekommande från 1700-talet eller senare. Det svaga stratigrafiska förhållandet gör att en tolkning gjorts att det sannolikt är från 1700-talet. Inga fynd påträffades i samband med konstruktionen.

Avsatt lager med brandpåverkan – K5

Över hela ytan framkom över dessa lager och konstruktioner ett relativt kompakt kulturlager av fet, mörkbrun silt (**K5**) som mätte ca 0,15 m i tjocklek. Lagret var humöst men där organiskt material var mycket nedbrutet. I ytan föreföll lagret vara påverkat av brand då lagret var mörkare och kol och eldpåverkad sten förekom, dock inte till en grad att ett brandlager kunde urskiljas. Lagret var ställvis flammigt och innehöll fragmentariskt trä och har tolkats utgöra ett lager som avsatts under en längre tid. Lagrets uppbyggnad kan tolkas härröra från öppen yta inom en tomt där odling eller djurhållning förekommit. Kolförekomsten kan möjligen härröra till en brand, vars omfång inte kan avgöras, dock före 1865 års brand och efter 1752, bedömt utifrån det keramiska materialet. Fynden hade en generell datering till sent 1700-tal till tidigt 1800-tal och bestod av kritpipsfragment, skärvor av yngre rödgods, porslin och glas samt järnspikar.

1800-tal till senare tid

Stensyll från tidigt 1800-tal

Över lager K5 framkom fragmentariska rester efter en stensyll ca 0,3–0,6 m under dagens torgyta. Syllen identifierades som utskjutande stenar i västra och östra schaktväggarna, vilka var kantiga och grovhuggna (**K6** och **K7**), vilket anger att syllen ursprungligen haft en öst-västlig riktning. En tidigare grävd, ca 1,5 m bred och grund nedschaktning som till stor del endast påverkat de yngre utfyllnadslagren hade grävts i samma riktning som schaktet, vilket resulterat i att syllen endast återstod i schaktets sidor. Utifrån syllens koppling till det underliggande lager K5 så tolkas denna utgöra rester av en byggnad som eventuellt kan vara från 1700-talets andra hälft, uppförd efter branden 1752 och vilken förkom vid branden 1865, efter vilket tomten övergick till torgyta.

Lager K8 – återfyllnadsmaterial?

Väster om och i anslutning till syllstensraden K13 låg ett påfört lager av plastisk, grå siltig lera med inslag av små bruna stick (**K8**) och var ca 0,15 m tjockt. Lagret fortsatte åt väster bortom schaktets begränsning och låg an mot stensyllen K7 åt öster samt överlagrade lager K5. Lagret tycktes bestå av redeponerat material som från en senare fas av aktivitet vilket bland annat fynd av pressglas indikerar. Då endast en begränsad del av lagret framkom inom schaktet har detta bedömts utifrån sin fyndsammansättning. Eventuellt utgör lagret del av återfyllnadsmaterial från tidigare schaktningsarbeten.

Sentida stenläggningar från efter branden 1865

Överliggande lager hade vid undersökningstillfället redan tagits bort då det initiala markarbetet hade påbörjats utan att länsstyrelsebeslut tagits. Dessa lager bestod dock endast av mer sentida lämningar och kunde urskiljas i schaktets sidor. Över lager K5 låg ett sättsandslager (**K4**) för en kullerstensläggning (**K3**) som tolkats utgöra den ursprungliga torgytan från det utvidgade torgets initiala tid, dvs. efter branden 1865. Kullerstensläggningen hade enligt uppgift inte täckt ytan utan förekom endast i schaktets sidor, sannolikt efter som ett resultat av markberedande arbeten inför dagens yta. Över kullerstensytan låg ytterligare ett sättsandslager (**K2**) för dagens torgyta, som består av mönsterlagd gatsten (**K1**). Sannolikt lades denna gatsten på 1930-tal.

Sammantaget kan man konstatera att endast de övre 0,3 m utgjordes av lager som härrör från efter branden 1865. Trots schaktets begränsning kunde bebyggelselämningar, tomtindelning konstateras, stratigrafiska förhållanden i hög grad identifieras samt lagrets tillkomst förklaras.

Figur 16. Foto av en låg skål av yngre rödgods in situ. Foto från öster taget av Ellinor Larsson, Värmlands Museum.

Figur 17. Keramikskål av yngre rödgods med dateringen 1667. Foto: Lars Sjökvist, Värmlands Museum. Se vidare fotodokumentation i Bilaga X.

Fynd

Fyndmaterialet var rikligt utifrån schaktets begränsning och då lagren som påträffades till större delen var opåverkade av senare tiders åverkan så utgör fynden goda dateringsindikatorer. Endast en mycket liten del av fynden var av modern karaktär då lagren förseglats av dagens yta och ytterligare en torgyta som tillkommit efter branden 1865.

Alla fynd samlades in för dokumentation. Vid registrering av de insamlade fynden skedde gallring av delar av fyndmaterialet utifrån undersökningsplanens anvisning. Fynd som bedömdes kunna bidra till tolkning, datering eller för användning inom pedagogisk verksamhet (museiverksamhet) omhändertogs. Fynden, deras sammanhang och en kronologisk bedömning redovisas i Bilaga 2: *Fyndtabell*.

Totalt registrerades 94 fyndposter. Majoriteten av fynden, 55 poster, bestod av keramikskärvor av yngre rödgods men inslag av stengods (3 poster), flintgods och porslin förekom (1 post). Övriga fynd bestod av en begränsad mängd kritpipsfragment (10 poster), metallfragment inklusive järnspikar (5 poster) samt en större mängd glas, främst i form av buteljglas men även en del av en damejeanne och mindre pressglasvaser (15 poster). Totalt 80 djurbensfragment fördelade på två poster registrerades, där ett antal visade på slaktspår, samt ostronskal (1 post). Övriga fynd bestod av två fyndposter innehållande slaggfragment.

Material av daterande karaktär utgjordes av keramik och kritpipsfragment och vilka framkom i tre lager: K5, K10 och K22. Övriga fynd var av sådan generisk art att vidare datering inte gick att utföra. En sammanställning av de fyndkategorier som påträffades och en kronologisk tolkning av materialet har utifrån de analyser som gjorts visar följande resultat:

Keramik

Keramikmaterialet har analyserats av Tom Wennberg, Göteborgs Stadsmuseum. Materialet från Stora Torget bestod av 118 skärvor fördelade på 59 poster. Enligt Wennberg utgör majoriteten av keramikfragmenten från de analyserade lagerna K5, K10 och K22 av kärl från sent 1700-tal och 1800-talets tidigare delar. Utifrån det keramiska materialet har Wennberg tolkat de analyserade lagerna som avsatta under 1800-talets första del. Den stratigrafiska sekvensen samt fynd av bland annat årtalskeramik från 1600-talet samt störhål som tolkats utgöra tomtmarkeringar från 1700-talet stärker dock den presenterade kronologin i föregående kapitel. Wennberg skriver även att den ovan angivna kronologin är fullt rimlig utifrån att kontexterna inte är fullt säkra utan är delvis omrörda (se bilaga 4)

Kritpipor

Totalt framkom 10 kritpipsfragment från lager K5 (7 st.) och lager K10 (3 st.). Alla fragment bestod av odekorerade skaft. Kritpipsfragmenten saknade i hög grad karaktäristiska drag för att kunna medge annat än en mer generell datering till 1700-tal. Denna datering har gjorts efter konsultation med kritpipsspecialist Arne Åkerhagen. Nämnvärt är att fem av de sju fragmenten från lager K5 visade på brandpåverkan, vilket styrker dateringsramen om 1700-talets mitt, sannolikt associerad med stadsbranden 1752.

Metallföremål

Fragmentariska metallföremål och slaggförekomster framkom i lager K5, K10 och K22. De 21 objekten fördelade sig på sju poster, varav 10 utgjorde järnspikar från. Sex små kopparfragment vars ursprungliga form inte gick att avgöra, framkom i lager K5. Från lager K10 framkom en för till en trefotsgryta av mindre modell i järn (Fynd nr 68), dock utan daterande drag.

Glas

Glasfragment påträffades i lager K5, K10, K8 och K22, vilka bestod om mer omfattade kulturlager med andra inslag i form av keramik, järnfragment och djurben. Pressglas framkom i lager K8, vilket talar för att detta lager är från 1800-tal och möjligen återdeponerat material från senare schakt. Majoriteten av glasfragmenten var från buteljglas, främst mörkbrunt och mörkgrönt glas av olika tjocklek. I lager K5 framkom även en mynning till en damejeanne, vilket antyder att lagring eller tillverkning av alkoholhaltig dryck förekommit inom tomten. Kärlets storlek kunde inte bedömas till fullo på grund av framagnetets storlek. Även mindre fragment av planglas förekom.

Organisk material

Utifrån förfrågningsunderlaget koncentrerades analyser på daterande fynd. Fynd av djurben framkom främst i lager K10, där totalt 76 djurben och tänder av varierande sort registrerades, huvuddelen från nötdjur men även från får/get och gris och där slaktspår förekom på många ben. Från lager K22 tillvaratogs fyra stycken benfragment, varav slaktspår kunde identifieras. Från samma lager tillvaratogs även två ostronskal. Sammantaget utgör benmaterialet rester av hushållsavfall som tillsammans med bland annat raseringsmaterial hamnat i de tjockare, fyndbärande lagren och avsatts/påförts i samband med ometablering av ytan.

Prover

Vid undersökningen samlades tre jordprover in från lager K23, K10 och K5. Proverna ansågs efter avslutat fältarbete och initial analys av lagrens tillkomst inte tillföra ytterligare kunskap gällande datering av lager och anläggningar, och skickades därmed inte in för vidare analys. Proverna sparades dock för eventuella framtida analyser.

Sammanfattande tolkning

En arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning utfördes av personal från Värmlands Museum i april 2019 inom en yta i Stora Torgets södra del i centrala Karlstad, vilket ligger inom fornlämningen L2007:9898/ f.d. RAÄ Karlstad 30:1. Totalt omfattade schaktet en yta om 24 m². Undersökningen visade att de berörda ytorna i hög grad innehöll såväl arkeologiska lager som konstruktioner, från 1600-talets andra hälft fram till den stora branden 1865.

Under en äldre kullerstensyta från tiden direkt efter branden 1865 framkom lager och bebyggelselämningar från 1600–1800-tal och vilka visar på bebyggelse inom tre tomter i det kvarter som tidigare låg sydost om det ursprungliga torget. Två byggnader som uppförts på stensyll, där den ena byggnaden haft ett lergolv som därefter belagts med plankor och som haft väggar i fackverksteknik framkom inom schaktet. Rester av en rustbädd i schaktets norra del kunde inte dateras närmare men kan vara från 1700-tal. Efter bebyggelsens användningstid har ytan ometablerats genom tomterna ännu en gång dragits upp genom enkla störrader/staket. Detta har sannolikt skett efter att brand utplånat tidigare bebyggelse och följer de tidigare tomternas ungefärliga begränsning enligt äldre kartmaterial. Ett äldre odlingslager med vaga tecken på plogfårar antyder att ytan användes för odling innan den bebyggdes. Fyndmaterialet var rikligt med en större mängd keramik av god kvalitet.

Sammantaget går det att utläsa att den östra delen av torget var ett bebyggt bostadskvarter med en variation av bebyggelse och att denna återuppförts efter varje stadsbrand som härjat staden. Detta talar för att staden kontinuerligt förtätades och dessa tomter inte avsågs ligga för träda utan utgjorde viktiga bebyggelseenheter i den framväxande staden.

Trots att arbetsföretaget omfattade en mycket begränsad yta kan det konstateras att lämningarna som framkom bidrar till ny kunskap om den kronologiska sekvensen i bebyggelsen och komplexiteten av de arkeologiska lämningarna i denna del av staden inför kommande markarbeten, och utgör ett gott komplement till de tidigare identifierade lämningarna som inte kunnat fastställas kronologiskt på grund av att ingen stratigrafisk koppling utfördes vid tidpunkten

Källor

Litteratur

- Andersson, S. & Olsson, H. 2006. *Tingvalla – från tingsplats till stad*. I Den dolda staden. Arkeologiska undersökningar av kvarteret Druvan, Karlstad. Lidköping.
- Forssell, E. 2007a. Schaktningsövervakning vid Tingshusets trappa, kvarteret Örnen 4. RAÄ 30, Karlstad socken & kommun, Värmlands län. Värmlands museum. Rapport 2015:25.
- Forssell, E. 2007b. Arkeologisk undersökning/ schaktkontroll inför markarbeten, Tingvallagatan 21–23. RAÄ 30, Karlstad socken & kommun, Värmlands län. Värmlands Museum, Rapport 2007:30.
- Forssell, E & Wallbom, B. 2011. Arkeologisk delundersökning i kvarteret Örnen, Karlstad. RAÄ 30, Karlstad socken & kommun, Värmlands län. Värmlands museum. Rapport 2011:14.
- Gunnarsson, P och Olsson, H. 1996. Antikvrisik kontroll på Stora Torget i Karlstad. RAÄ 30, Karlstads socken, Karlstads kommun, Värmlands län. Internrapport 1996:4.
- Karlsson, M. 2005. Arkeologisk undersökning på Tingvallagatan i Karlstad. Rapport 2005:55.
- Karlsson, M & Knabe, E. 2006. Stadsarkeologi i kvarteret Druvan, Karlstad. Värmland, Karlstad, kvarteret Druvan, fastighet 2 och 14, RAÄ 30, Dnr 423-2037-2003 och 423-1637-2004. UV BERGSLAGEN, RAPPORT 2006:4, Särskild arkeologisk undersökning. Värmlands Museum och Riksantikvarieämbetet.
- Karlsson, M. & Wallbom, B. 2007. En 1500-tals gård i Karlstad. RAÄ 30, Karlstad socken & kommun, Värmlands län. Värmlands museum. Rapport 2007:20.
- Kjellin, H. 1938. Residensgården. Värmlands Museums Topografiska Arkiv.
- Kjellin, H. 1951. Residensgården. Värmlands Museums Topografiska Arkiv.
- Lund, G. m fl. 1994. *De arkeologiska undersökningarna i kvarteret Mercurius i Karlstad*. Arkeologi i Värmland. Karlstad.
- Nilsson, 1997. De värmländska medeltidsbrev. Uppsala.
- Nygren, C.E. 1934. Karlstads stads historia. Första delen, omfattande tiden 1584–1719. Karlstad.
- Wallbom, B. 2006. Arkeologisk förundersökning, kvarteret Örnen. Värmlands Museum, rapport 2006:38.

Kartor

Lantmäteriet, Lantmäteristyrelsens arkiv, Värmlands län, Karlstad stad. Planritning över staden 1646. Akt R39-1:2.

Lantmäteriet, Lantmäteristyrelsens arkiv, Värmlands län, Karlstad stad. Stadsplanekarta 1696. Akt R39-1:3

Lantmäteriet, Lantmäteristyrelsens arkiv, Värmlands län, Karlstad stad. Geometrisk karta 1713. Akt R39 – 1:5.

Lantmäteriet, Lantmäteristyrelsens arkiv, Värmlands län, Karlstad stad. Stadskarta 1753. Akt R39-1:9.

Lantmäteriet, Lantmäteristyrelsens arkiv, Värmlands län, Karlstad stad. Karta 1770. Akt R39-1:10.

Övriga stadskartor (1676 års karta, Pihlgren 1865, von Wachenfeldt 1865) har analyserats utifrån rektifierat material tillgängligt på www.karlstad.se/historiska_kartor.

Ekonomiska kartan, kartblad 10D7d.

Övriga uppgifter

Kulturmiljöregistret (www.raa.se/fornsok)

Värmlands Museums Topografiska Arkiv

Telefonsamtal, Arne Åkerhagen 20-03-03

Larsson, preliminärrapport Tingvallagatan, Karlstad (i manus)

Tekniska och administrativa uppgifter

Värmlands Museums dnr:	19.270.0088
Länsstyrelsens dnr:	431-4197-2019
Uppdragsgivare:	Karlstads Kommun
Typ av undersökning:	Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning
Utförandetid: fältarbete:	2019-04-25 – 2019-04-26
Berörda fornlämningar:	RAÄ Karlstad 30:1/L2007:9898
Fastighet:	Tingvallastaden 1:1
Exploateringsyta:	24 m ²
Län:	Värmland
Landskap:	Värmland
Kommun:	Karlstad
Socken:	Karlstad
Fornlämningsnummer:	L2007:9898/ f.d. RAÄ Karlstad 30:1
Fornlämningstyp:	Stadslager
Koordinatsystem:	Sweref 99 TM
Höjdsystem:	RH00
Inmätningssystem:	GNSS med nätverks-RTK
Projektledare:	Ellinor Larsson
Fältpersonal:	Ellinor Larsson, Johan Richardson, Hans Olsson
Foto (om en annat angivet):	Ellinor Larsson
Kvalitetssäkring:	Hans Olsson
Inmätning:	Mats Andersson, Karlstad kommun
Dokumentationshandlingar	Digitalt dokumentationsmaterial som mätfiler, profilritning, fotografier samt handskrivna kontext-beskrivningar och fältdagbok förvaras på Värmlands Museum.
Fynd:	Tillvaratagna fynd förvaras på Värmlands Museum.
Godkänd av Länsstyrelsen:	2020-10-08

Bilaga 1. Kontexttabell

Nr	Typ	Beskrivning
1	Konstruktion	Ytlager; gatsten 0,12x0,12x0,12m. Dagens torgyta.
2	Lager	Sättsandslager under gatstensnivå. Grov brun sand.
3	Konstruktion	Kullerstensyta av rundad sjösten placerade på högkant, delvis skadad av sentida markarbeten.
4	Lager	Sättsand till kullerstensyta K3, fin ljusbrun sand.
5	Lager	Mörkbrunt kulturlager med kolinslag
6	Konstruktion	Del av stensyll, anträffad i Ö schaktkanten. Sannolikt del av samma syll som K7. Skadad vid sentida schaktarbeten.
7	Konstruktion	Del av stensyll, anträffad i V schaktkanten. Sannolikt del av samma syll som K6. Skadad vid sentida schaktarbeten.
8	Lager	Grått lerlager V om K7, eventuellt återfyllnadsmaterial.
9	Lager	Sandlins mellan lager K5 och K10.
10	Lager	Avsatt kulturlager med högt organiskt innehåll. Fyndrikt innehållande keramik, glas, djurben, kritpipsfragment och järnspikar.
11	Konstruktion	Stock placerad i N-S riktning, del av träsyll/väggstock med urtag i dess N ände. Del av huskonstruktion A.
12	Konstruktion	Hörnsyllsten, plan, kvadratisk huggen sten under N delen av väggstock K11.
13	Konstruktion	N-S rad av rektangulära stenar, möjlig del av stensyll.
14	Lager	Påfört lager av fin, gråbrun siltig lera och del av lergolv/fundamentslager i huskonstruktion A. Avgränsat åt V av K11.
15	Konstruktion	Rest av träkonstruktion i S delen av schaktet, sannolikt rester efter trägolv. Låg på K14.
16	Störhål	Störhål i N-S rad som tryckts ner genom lerlager K14. Diameter 0,11 m, djup 0,20 m. Sannolikt del av en tomtgräns.
17	Störhål	Störhål i N-S rad som tryckts ner genom lerlager K14. Diameter 0,10 m, djup 0,12 m. Sannolikt del av en tomtgräns.
18	Störhål	Störhål i N-S rad som tryckts ner genom lerlager K14. Diameter 0,08 m, djup 0,15 m. Sannolikt del av en tomtgräns.
19	Störhål	Störhål i N-S rad som tryckts ner genom lerlager K14. Diameter 0,08 m, djup 0,11 m. Sannolikt del av en tomtgräns.
20	Konstruktion	Trärest, förmodligen efter liggande plank i trägolv med Ö-V riktning, På lerlager K14 i norra delen av huskonstruktion A.
21	Konstruktion	Rustbädd av Ö-V stockar i schaktets norra del, delvis skadad av sentida markarbeten och fortsätter åt N bortom schaktets begränsning. Del av huskonstruktion C.
22	Lager	Avsatt träflislager med rikligt av fynd, överlagrade lager K23.
23	Lager	Äldre odlingslager av homogen silt utan inslag, överlagrade den sterila undergrunden.
24	Störhål	Störhål, 0,10 m i diameter, 0,21 m djupt. Ingår i grupp av störhål i schaktets centrala del, majoriteten ingår i en Ö-V rad, sannolikt del av en tomtgräns.
25	Störhål	Störhål, 0,08 m i diameter, 0,18 m djupt. Ingår i grupp av störhål i schaktets centrala del, majoriteten ingår i en Ö-V rad, sannolikt del av en tomtgräns.
26	Störhål	Störhål, 0,06 m i diameter, 0,16 m djupt. Ingår i grupp av störhål i schaktets centrala del, majoriteten ingår i en Ö-V rad, sannolikt del av en tomtgräns.
27	Störhål	Störhål, 0,06m i diameter, 0,14 m djupt. Ingår i grupp av störhål i schaktets centrala del, majoriteten ingår i en Ö-V rad, sannolikt del av en tomtgräns.
28	Störhål	Störhål, 0,06m i diameter, 0,16 m djupt. Ingår i grupp av störhål i schaktets centrala del, dock ej i den Ö-V raden. Sannolikt del av en tomtgräns.

Bilaga 2. Fyndtabell

Nr	Kontext	Material	Typ	Föremål	Antal	Beskrivning	Tolkning och kommentar
1	K5	Lera	Keramik	Kärl	2	En fragmenterad bukskärvä och en fragmenterad bottenskärvä av yngre rödgods. Brun invändig glasyr.	1700-/1800-tal, troligen lokaltillverkat, dvs Karlstad eller näraliggande stad.
2	K5	Lera	Keramik	Kärl	1	En fragmenterad bukskärvä av yngre rödgods. Mörkgrön glasyr på en sida.	1700-/1800-tal, troligen lokaltillverkad.
3	K5	Lera	Keramik	Kärl	1	En fragmenterad bukskärvä av yngre rödgods. Mörkbrun glasyr på en sida.	1700-/1800-tal, troligen lokaltillverkad.
4	K5	Lera	Keramik	Kärl	1	En fragmenterad bukskärvä av yngre rödgods. Fragmentarisk gul/guldaktig glasyr. invändigt.	1700-/1800-tal, troligen lokaltillverkad.
5	K5	Lera	Keramik	Fat	1	En fragmenterad skärva av yngre rödgods. Fragmentarisk Brun/orangeaktig glasyr.	1700-/1800-tal, troligen lokaltillverkad.
6	K5	Lera	Keramik	Kärl	1	En fragmenterad bottenskärvä av yngre rödgods. Brun glasyr invändigt, fragmenterad svart glasyr på botten.	1700-/1800-tal, troligen lokaltillverkad.
7	K5	Lera	Keramik	Fat	3	Två fragmenterade mynningsskärvor, en fragmenterad bukskärvä. Brun och beige glasyr med vågmönster och tjockare vertikala streck.	1700-/1800-tal, troligen lokaltillverkad.
8	K5	Lera	Keramik	Kärl	1	En fragmenterad mynningsskärvä, yngre rödgods, spjälkad.	1700-/1800-tal, troligen lokaltillverkad.
9	K5	Lera	Keramik	Kärl	1	En fragmenterad bukskärvä av yngre rödgods. Brun/röd, beige och grön glasyr med brun/röda vertikala linjer.	1700-/1800-tal, troligen lokaltillverkad.
10	K5	Stengods	Keramik	Kärl	1	En fragmenterad/spjälkad bukskärvä av stengods, del av mineralvattenflaska. Beige gods. Beige glasyr med små bruna fläckar.	1800-tal, sannolikt tyskt ursprung.
11	K5	Stengods	Keramik	Kärl	1	En fragmenterad bukskärvä av stengods. Brunaktigt gods. Skrovlig glasyr på båda sidor.	1800-tal, sannolikt tysk eller engelsk.
12	K5	Lera	Keramik	Fat	1	En fragmenterad bottenskärvä samt ett fragment av fajans. Gul/beige gods. Vit, krackelerad glasyr på båda sidor.	1600–1700-tal, oklart ursprung men sannolikt Holland.
13	K5	Lera	Keramik	Fat	2	Två fragmenterade/ spjälkade skärvor av British Yellowware. En sida med både mynning och botten, en sida med botten. Svårt att avgöra ifall det är en mynning eller botten eller till ett lock. Gul/beige gods, gulaktig glasyr.	Brittiskt Yellowware. Sent 1700-tal - 1800-tal.
14	K5	Porslin	Keramik	Fat	4	En fragmenterad skärva och tre fragment av porslin. Vit glasyr med blå blomdekor samt röd och grön dekor på båda sidorna av skärvan.	1800-tal. Sannolikt japanskt eller europeiskt ursprung, osäkert.
15	K5	Lera	Keramik	Kärl	3	En fragmenterad mynningsskärvä och två fragment av lergods med vit engobe och blyglasyr på båda sidor.	Sent 1700-tal/1800-tal.
16	K5	Lera	Keramik	Fat	9	En mynningsskärvä, två bottenskärvor samt sex bukskärvor av flintgods, vit glasyr på båda sidor. Möjligen en skärva pearlware.	Sannolikt sent 1700-tal/1800-tal. Svenskt eller brittiskt ursprung.
17	K5	Lera	Kritpipa	Skaft	1	Ett skaftfragment, odekorerad.	Ej daterbar (ÅÅ).

18	K5	Lera	Kritpipa	Skaft	1	Ett skaftfragment, odekorerad. Vit med mindre bruna fläckar efter brand	Ej daterbar (ÅÅ).
19	K5	Lera	Kritpipa	Skaft	1	Ett skaftfragment, odekorerad. Stor rökgång.	Ej daterbar (ÅÅ).
20	K5	Lera	Kritpipa	Skaft	1	Ett skaftfragment, odekorerad. Kraftigt eldpåverkad.	Ej daterbar (ÅÅ).
21	K5	lera	Kritpipa	Skaft	1	Ett skaftfragment, odekorerad. Kraftigt eldpåverkad.	Ej daterbar (ÅÅ).
22	K5	Lera	Kritpipa	Skaft	1	Ett skaftfragment, odekorerad. Kraftigt eldpåverkad.	Ej daterbar (ÅÅ).
23	K5	Lera	Kritpipa	Skaft	1	Ett skaftfragment, odekorerad. Kraftigt eldpåverkad.	Ej daterbar (ÅÅ).
24	K5	Glas	Glas	Butelj	2	Ett större mynning/halsbit samt en bukskärva från Damejeanne. Grön nyans.	
25	K5	Glas	Glas	Butelj	3	Tre fragmenterade bukskärvor av buteljglas, två i mörkare grön nyans, en i ljusare grön nyans.	Gallrade
26	K5	Glas	Glas	Planglas	3	Tre fragmenterade skärvor planglas, två transparenta med grön nyans och en i mörkgrön nyans.	Gallrade
27	K5	Metall	Järn	Spik	4	Tre järnspikar, en järnten	Gallrade
28	K5	Slagg	Slagg	Slagg	1	En slaggbit. Lätt, har en form. Innehåller bland annat sand.	
29	K5	Metall	Koppar	Kopparfrag.	6	Sex kopparfragment utan dekor eller antydan om ursprungsform.	
30	K10	Lera	Keramik	Kärl	8	Två bottenskarvor, tre mynningskarvor och tre bukskärvor från skål av yngre rödgods. Skål avsmalnande nedåt. Mörkgrön glasyr invändigt Svarta, ljusgröna, röda/orange horisontella glaserade linjer utvändigt. Vid mynning dekor av vertikala linjer i svart och ljusgrönt.	1700-/1800-tal, möjligen lokaltillverkad.
31	K10	Lera	Keramik	Kärl	1	En fragmenterad mynningskärva av yngre rödgods. Brun glasyr invändigt, vertikala linjer utvändigt vid kärlets mynning.	Datering sannolikt 1700-tal med oklar avgränsning in på 1800-talet.
32	K10	Lera	Keramik	Kärl	1	En fragmenterad bukskärva av yngre rödgods. Mörkgrön/svart glasyr utvändigt.	Datering sannolikt 1700-tal med oklar avgränsning in på 1800-talet.
33	K10	Lera	Keramik	Kärl	1	En fragmenterad bukskärva av yngre rödgods. Mörkgrön glasyr utvändigt.	Datering sannolikt 1700-tal med oklar avgränsning in på 1800-talet.
34	K10	Lera	Keramik	Kärl	1	En fragmenterad mynningskärva av yngre rödgods. Fragmentarisk röd/orange glasyr.	Datering sannolikt 1700-tal med oklar avgränsning in på 1800-talet.
35	K10	Lera	Keramik	Kärl	2	Två fragmenterade bottenskarvor av yngre rödgods, delvis spjälkade. Fragmentarisk gul/beige glasyr på insidan.	Datering sannolikt 1700-tal med oklar avgränsning in på 1800-talet.
36	K10	Lera	Keramik	Kärl	1	En fragmenterad bukskärva av yngre rödgods. Brun glasyr invändigt, tre vertikala linjer på utsidan.	Datering sannolikt 1700-tal med oklar avgränsning in på 1800-talet.
37	K10	Lera	Keramik	Kärl	1	En fragmenterad bukskärva av yngre rödgods. Glasyr invändigt, gråaktig med gröna fragment som framträder som gröna småprickar.	Datering sannolikt 1700-tal med oklar avgränsning in på 1800-talet.

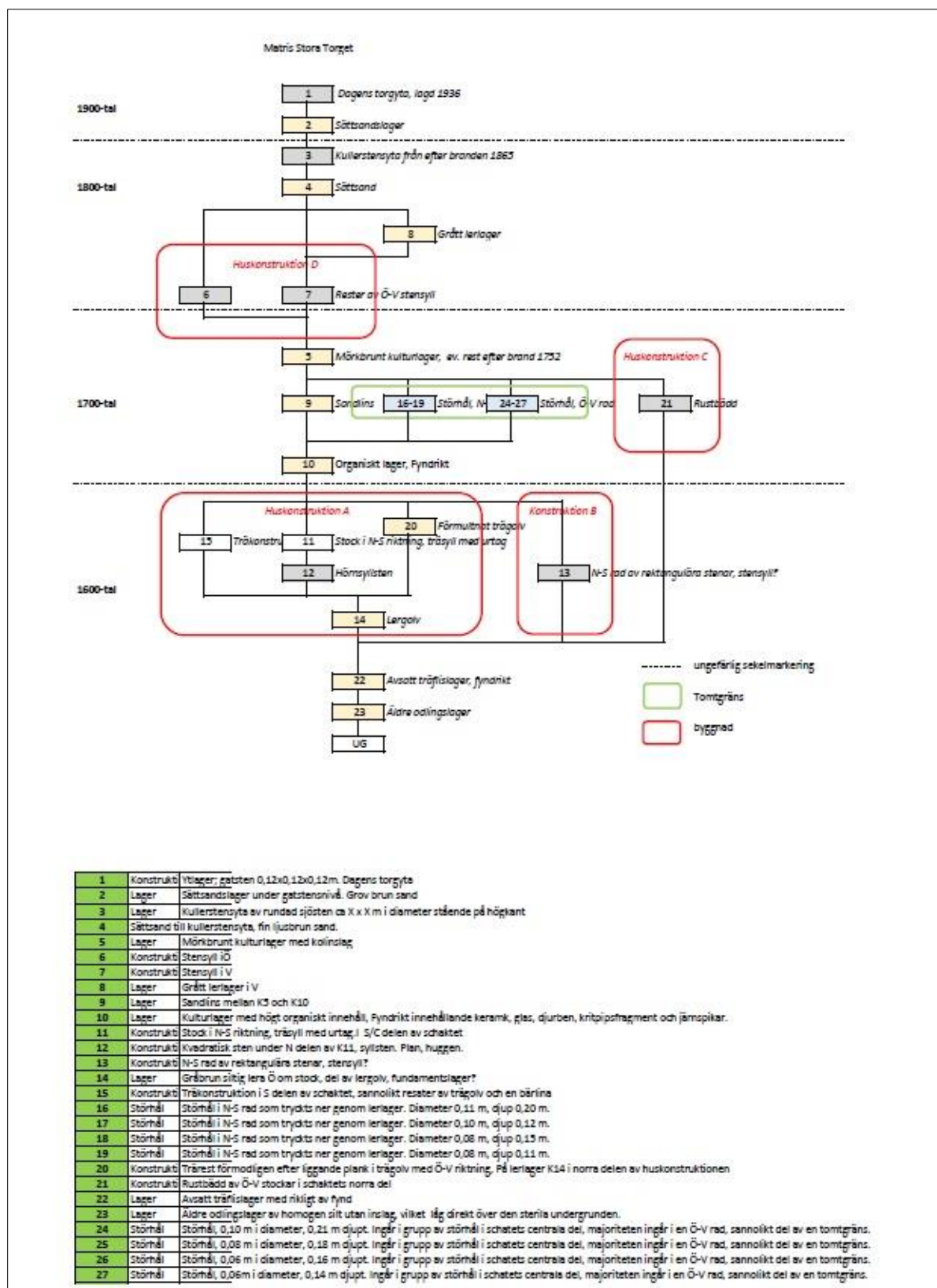
38	K10	Lera	Keramik	Kärl	1	En fragmenterad mynningsskära av yngre rödgods. Brun glasyr invändigt. Gröna vertikala glaserade linjer vid mynning, cirkeldekor (glasyn har lossnat). Delvis grön dekor på utsida.	Datering sannolikt 1700-tal med oklar avgränsning in på 1800-talet.
39	K10	Lera	Keramik	Kärl	1	En fragmenterad mynningsskära av yngre rödgods. Ingen glasyr.	Datering sannolikt 1700-tal med oklar avgränsning in på 1800-talet.
40	K10	Lera	Keramik	Kärl	1	En fragmenterad bukskära av yngre rödgods. Ljusbrun glasyr med grön dekor på ena sidan, fragmentarisk glasyr på den andra sidan.	Datering sannolikt 1700-tal med oklar avgränsning in på 1800-talet.
41	K10	Lera	Keramik	Kärl	1	En fragmenterad bukskära av yngre rödgods. Fragmentarisk grönaktig glasyr på ena sidan.	Datering sannolikt 1700-tal med oklar avgränsning in på 1800-talet.
42	K10	Lera	Keramik	Kärl	1	En fragmenterad bukskära av yngre rödgods. Fragmentarisk glasyr invändigt, två vertikala linjer utvändigt.	Datering sannolikt 1700-tal med oklar avgränsning in på 1800-talet.
43	K10	Lera	Keramik	Kärl	1	En fragmenterad bukskära av yngre rödgods. Fragmentarisk Brun/röd aktig glasyr invändigt.	Datering sannolikt 1700-tal med oklar avgränsning in på 1800-talet.
44	K10	Lera	Keramik	Kärl	1	En fragmenterad bottenkära, yngre rödgods, delvis spjälad invändigt. Brun/rödaktig glasyr med beige, svart och grön dekor invändigt, Brun/rödaktig glasyr utvändigt.	Datering sannolikt 1700-tal med oklar avgränsning in på 1800-talet.
45	K10	Lera	Kritpipa	Skaft	1	Ett skaftfragment, odekorerad. Mindre frag.	Ej daterbar (ÅÅ).
46	K10	Lera	Kritpipa	Skaft	1	Ett skaftfragment, odekorerad. Större frag.	Ej daterbar (ÅÅ).
47	K10	Lera	Keramik	Kärl	1	En fragmenterad mynningsskära med ett helt handtag. Brun/röd glasyr invändigt, fragmenterad brun/röd glasyr utvändigt och på handtag.	Datering sannolikt 1700-tal med oklar avgränsning in på 1800-talet
48	K10	Lera	Kritpipa	Skaft	1	Ett skaftfragment, odekorerad	Ej daterbar (ÅÅ).
49	K10	Lera	Keramik	Kärl	1	En fragmenterad mynningsskära, yngre rödgods. Brun/röd aktig glasyr. Vertikala linjer utvändigt.	Datering sannolikt 1700-tal med oklar avgränsning in på 1800-talet
50	K10	Lera	Keramik	Kärl	1	En fragmenterad bukskära av yngre rödgods från matlagningskärl som stått i elden, sannolikt en lite trefotsgräta. Brun glasyr invändigt, vertikala linjer utvändigt. Delvis mörkfärgat gods och yta efter bränning.	Datering sannolikt 1700-tal med oklar avgränsning in på 1800-talet.
51	K10	Lera	Keramik	Kärl	1	En fragmenterad bukskära, yngre rödgods. Brun glasyr på ena sidan.	Datering sannolikt 1700-tal med oklar avgränsning in på 1800-talet.
52	K10	Lera	Keramik	Kärl	2	Två fragmenterade bottenkärvor av yngre rödgods. Piplersdekorerad skål med svarta detaljer, oklart motiv. Brun/rödaktig glasyr, svart cirkel och punktdekor samt beige dekor. Utvändigt oglaserad. Hoplimmade.	Datering sannolikt 1700-tal.

53	K10	Lera	Keramik	Kärl	2	Två fragmenterade mynningsbitar av yngre rödgods. Fat dekorerat med koncentrisk cirkel av pipelera och svart färg. Brun/rödaktig glasyr med dekor av gula, svarta och gröna vertikala linjer. Utvändigt oglaserad. Hoplimmade.	Datering sannolikt 1700-tal.
54	K10	Lera	Keramik	Kärl	13	Två mynningsskärvar, tre bottenkärvar, fyra bukskärvar samt fyra fragment av yngre rödgods. Vit glasyr, mörk våg- och punktdekor, hämring samt vertikala linjer, blomdekor i botten invändigt. Hoplimmade.	Datering sannolikt 1700-tal.
55	K10	Lera	Keramik	Kärl	1	En keramikskärva, mynningsdel. Ingen glasyr.	Märkligt gods. Sannolikt sekundärbränt.
56	K10	Lera	Keramik	Rörskaft	1	Ett rörskaft till lergryta av yngre rödgods. Ingen glasyr. Tre ringformade vulster.	1600-tal.
57	K10	Lera	Keramik	Fat	4	En fragmenterad bottenkärva, två skärvar och ett fragment av flintgods. Vit lera som buglaserat.	Skärvarna representerar minst två olika kärl, en tallrik samt en mindre skål. Denna typ började tillverkas i England under mitten av 1700-talet och i Sverige några årtionden senare. Sannolikt från 1770-talets sista kvartal.
58	K10	Lera	Keramik	Kärl	3	Två fragmenterade mynningsskärvar och en bukskärva av flintgods (Creamware). Vid en mynningsbit finns spår efter ett avslaget minde handtag. Del av kaffekopp med utåtsvängd mynning. Vit glasyr på båda sidor.	Kaffekopp med utåtsvängd mynning, en stil som bör dateras till 1820–1880 med något oklara gränser. Vanligare i intervallets senare del.
59	K10	Lera	Keramik	Fat	1	En fragmenterad mynningsskärva av flintgods (Creamware), sannolikt engelsk. Bräm till ett elliptiskt odekorerat stekfat. Vit glasyr på båda sidor.	Sannolikt engelskt ursprung, trolig datering 1780–1850.
60	K10	Glas	Glas	Vas	1	En fragmenterad glasvas, del av fot samt botten. Ofärgat glas.	
61	K10	Lera	Keramik	Kopp	5	Fyra fragmenterade mynningsskärvar varav en har ett fragmenterat handtag, en fragmenterad bottenkärva av flintgods (Pearlware). Vit glasyr med blå landskap/husdekor.	Dekorerad kopp med exotisk eller romantisk vy, trolig datering 1820-tal. Engelsk.
62	K10	Lera	Keramik	Kärl	1	En fragmenterad mynningsskärva av majolika. Vit glasyr med blå dekor, blyglaserat baksida.	Tillverkad i Friesland 1700–1800.
63	K10	Lera	Keramik	Kärl	1	En fragmenterad bukskärva av flintgods. Del av skål med vit glasyr och med handmålad grön bladdekor.	Datering sannolikt 1800–1820.
64	K10	Slagg	Slagg	Slagg	1	Ett slaggfragment. Lätt och innehåller en del sand.	Gallrad

						11 fragmenterade bukskärvor från butelj, transparent med en brun nyans. Relativt tunt glas, en skärva innehåller tydliga luftbubblor.	
65	K10	Glas	Glas	Butelj	11		Gallrade
66	K10	Glas	Glas	Butelj	4	Två fragmenterade bottenskarvor och två bukskarvor. Transparent glas med brun nyans. Buteljens diam. 8,3 cm.	
67	K10	Metall	Järn	Spik	7	Sju järnspikar, korroderade, varierande storlek och längd.	Gallrade
68	K10	Metall	Koppar ?	Fot	1	En fragmentarisk fot till gryta, tresidigt tvärsnitt med en cirkelformad platta.	
69	K10	Organiskt	Ben	Djurben	76	76 djurben och tänder av varierande sort, huvuddelen från nötdjur men även från får/get och gris. Slaktspår på många ben.	Gallrade
70	K22	Stengods	Keramik	Krus	2	Två fragmenterade skärvor av mineralvattenkrus. En bukskarva med handtag och en avlång buk-/bottenskarva. Ljusbrun glasyr utvändigt, vertikala linjer invändigt. Liten del av rund stämpel där det har stått SELTERS. Hoplismade.	Tidigt 1800-tal.
71	K22	Lera	Keramik	Kärl	2	Två fragmenterade bukskarvor, yngre rödgods. Brun/rödaktig glasyr invändigt.	Datering sannolikt 1700-tal med oklar avgränsning in på 1800-talet.
72	K22	Lera	Keramik	Kärl	1	En fragmenterad bukskarva, yngre rödgods. Spjälkad men glasyren finns bevarad. Ljusbrun glasyr med vertikala linjer.	Datering sannolikt 1700-tal med oklar avgränsning in på 1800-talet
73	K22	Lera	Keramik	Kärl	1	En fragmenterad bukskarva, yngre rödgods. Fragmentarisk glasyr invändigt, vertikala linjer utvändigt.	Datering sannolikt 1700-tal med oklar avgränsning in på 1800-talet.
74	K22	Lera	Keramik	Kärl	1	En fragmenterad bukskarva, yngre rödgods. Fragmentarisk glasyr på ena sidan.	Datering sannolikt 1700-tal med oklar avgränsning in på 1800-talet.
75	K22	Lera	Keramik	Kärl	1	En fragmenterad mynningsskarva, yngre rödgods. Brun/röd aktig glasyr med beigea vertikala linjer.	Datering sannolikt 1700-tal med oklar avgränsning in på 1800-talet.
76	K22	Lera	Keramik	Fat	1	En fragmenterad mynningsskarva, yngre rödgods. Mörkbrun glasyr invändigt och på mynning.	Datering sannolikt 1700-tal med oklar avgränsning in på 1800-talet.
77	K22	Lera	Keramik	Fat	1	En fragmenterad mynningsskarva, yngre rödgods. Mörkbrun glasyr invändigt och på mynning, tunna vertikala linjer på mynningens utsida.	Datering sannolikt 1700-tal med oklar avgränsning in på 1800-talet.
78	K22	Glas	Glas	Planglas	6	Sex fragmenterade skärvor av planglas. Transparent.	Gallrade
79	K22	Glas	Glas	Butelj	18	18 fragmenterade bukskarvor, Transparenta med mörk grön/brun nyans.	Gallrade
80	K22	Glas	Glas	Butelj	4	Två fragmenterade flaskhalsar, två fragmenterade mynningsbitar från en flaskhals. Transparenta med mörkbrun nyans.	
81	K22	Glas	Glas	Butelj	1	En närmast intakt butelj, skadad i dess nedre del och delar av bottendelen saknas. Transparent med mörkbrun nyans.	
82	K22	Glas	Glas	Butelj	1	En fragmenterad bottenbit av glasbutelj. Kvadratisk form, ojämn	

						glastjocklek. Transparent, mörkbrun/grön nyans.	
83	K22	Glas	Glas	Butelj	1	En fragmenterad bottenbit av glasbutelj. Rund form, avsmalnad botten. Transparent med mörkgrön nyans.	
84	K22	Glas	Glas	Butelj	4	Fyra fragmenterade bottenbitar av glasbuteljer. Rund form. Transparenta med mörkgrön nyans.	
85	K22	Glas	Glas	Butelj	1	En fragmenterat glashandtag. Mörkbrun färg.	
86	K22	Organiskt	Skal	Ostronskal	2	Två fragmentariska ostronskal.	
87	K22	Lera	Keramik	Kärl	1	En fragmenterad mynningsskärva, yngre rödgods. Mörkgrön glasyr invändigt.	Datering sannolikt 1700-tal med oklar avgränsning in på 1800-talet.
88	K22	Lera	Keramik	Kärl	1	En fragmenterad mynningsskärva, yngre rödgods. Brun/grön glasyr invändigt.	Datering sannolikt 1700-tal med oklar avgränsning in på 1800-talet.
89	K22	Lera	Keramik	Kärl	1	En fragmenterad/spjälkad mynningsskärva, yngre rödgods.	Datering sannolikt 1700-tal med oklar avgränsning in på 1800-talet.
90	K22	Lera	Keramik	Kärl	1	En fragmenterad mynningsskärva, yngre rödgods. Ljusbrun glasyr invändigt, ljusbeige vertikal linje som dekor. 3 vertikala linjer utvändigt.	Datering sannolikt 1700-tal med oklar avgränsning in på 1800-talet.
91	K10/K22	Lera	Keramik	Kärl	10	Sex fragmenterade mynningsskärvor, tre fragmenterade bukskärvor, en hel bottenskärva. Brun glasyr utvändigt och invändigt. Svart punktdekor, beige vertikal linjedekor samt beige vågdekor utvändigt. Beige vertikal linjedekor invändigt. Årtalet 1667 skirvet på botten invändigt. Två handtag varav ett sjöjungfruhandtag och ett bestående av ett enkelt horisontellt öra längs med skålens mynning. Hoplimmade till närmast komplett skål.	Sannolikt lokaltillverkad grötskål (sk porringer) med ett sjöjungfruhandtag. Den är säkert inte holländsk eller tysk. Detta är en vanlig typ av kärl som både gjordes i blyglaserat lergods och fajans. Typen har sin föregångare i tennskålar men kallas då suppskålar. Det formgjutna handtaget är dock vanligare på fajansskålarna.
92	K22	Metall	Järn	Järnten	1	En järnten, lätt böjt och med korrosion.	
93	K22	Organiskt	Ben	Djurben	4	Fyra fragmentariska djurben med slaktspår.	Gallrade
94	K8	Glas	Pressglas	Skål	2	Två fragmenterade skärvor av glasskål, bukskärva och mynningsskärva. Transparent glas med kvist/blad dekor och mönsterdekor på botten.	

Bilaga 3. Stratigrafisk tolkning av lagerföljd i Harris Matris

Bilaga 4. Keramikanalys

Rapport förenklad analys av keramik Stora Torget 2019

Tom Wennberg, Göteborgs stadsmuseum 20 juni 2020.

Detta är en förenklad genomgång av keramiken påträffad vid schaktövervakning på Stora Torget 2019 av Värmlands museum. Materialet har en kronologisk spännvidd från mitten av 1600-talet fram till 1800-talets början. Nedan beskrivs keramiken översiktligt för respektive kontext.

Generellt kan jag inleda med att påpeka att yngre rödgods under 1700-tal och 1800-tal är något vi vet relativt lite om i Sverige. Former, glasyrer och dekorer finns under lång tid och tillverkas sannolikt senare än vad som är känt. Det finns ofta starka lokala traditioner som fortsätter likartat. Därför är det svårt att datera denna fyndkategori snävare 1700-tal/1800-tal med den kunskap vi har idag.

K5 - Mörkbrunt kulturlager med kolinslag

I lagret påträffades mest yngre rödgods med en generell datering till 1700-/1800-tal. I lagret framkom även tyskt stengods och engelskt flintgods (i detta fall yellow ware). Dessa är sannolikare att de härrör från tidigt 1800-tal. I lagret framkom även en skärva vit fajans med oklar datering och ursprung samt en porslins-skärva. Fajansen är sannolikt äldre än porslins-skärvan men även porslins-skärvan har oklart ursprung.

Datering

Materialet har en generell sammansättning som passar bra in på tidigt 1800-tal. Det finns inga fynd som indikerar senare än 1820-tal även om det är möjligt. Men generellt pekar fynden på sent 1700-tal/tidigt 1800-tal. Jag tror således att lagret är något senare än matrisen indikerar. Branden 1752 är för tidigt om lagret anses vara orört.

K10 – Fyndrikt kulturlager med högt organiskt innehåll

Fynden i lagret består av keramik, glas, djurben, kritpipsfragment och järnspikar. Lagret tolkas vara yngre än en huskonstruktion från 1600-talet på platsen. Bland keramiken dominerar yngre rödgods. Grötskålen med sjöjungfruhandtag samt årtalet 1667 står ut men här finns flera små fina skålar representerade. Grötskålen är sannolikt lokaltillverkad. Ett flertal grötskål med sjöjungfruhandtag är påträffade i Karlstad och speciellt i anslutning till Stora Torg. Frågan har ställts till specialister i Nederländerna och Tyskland och båda dessa provenienser kan avvisas. Den andra rödgodsskålen har mörkgrön invändig glasyr samt utvändiga svarta, ljusgröna, röda/orangea horisontella. Vid mynning svarta och ljusgröna vertikala linjer. I fyndpåsen med skärvor 31-44 finns det lite olika kärl vilka flertalet kan sägas vara lokaltillverkade. Minst tre olika större skålar/fat med invändig piplerdekor och sgraffito. Dessa kan sannolikt dateras till 1700-tal. En senare gräns är dock svår att sätta då lokaltillverkade föremål tenderar att göras under lång tid och kunskapen om detta i Karlstad (även i Sverige) är liten. I lagret kan även nämnas en invändigt gråglaserad skål samt mynningen till en mindre trefotsgryta. Där finns även en mindre skärva med invändig svart glasyr. Det finns även ett skaft till en trefotsgryta som möjligen kan höra till de tidigare nämnda skärvorna från trefotsgryta.

Det finns ett antal skärvor flintgods vilka dateras från sent 1700-tal fram till mitten av 1800-tal. Det är koppar och skålar, odekorerade, målade samt tryckdekorerade. Generellt ger de ett intryck av 1800-talets första hälft med tyngdpunkt på det 1825-1850 där den odekorerade koppen med utsvängd indikerar intervallets senare del. Merparten är sannolikt importerat från England men det finns möjlighet att det kan vara tillverkat på Rörstrand i Stockholm också. Det går inte att identifiera det närmare utifrån det ringa materialet.

Obs! Har ej fått skärvor eller bilder på nr 55.

Datering

Sammantaget bör dateringen på lagret ligga på 1825-1850 med avseende på flintgodset. Avsaknaden av säkerställda skärvor från Rörstrand och Gustafsberg kan antyda en något tidigare datering. Koppen med utsvängd mynning antyder dock snarare närmare 1850. Det är mycket svårare att datera rödgodset så det ger ingen närmare vägledning för datering.

K22 – Avsatt träflislager

Träflislager rikligt med fynd. Lagret kommer under samtliga konstruktioner och anses vara en av de äldsta lager i undersökningen. I lagret påträffades ett antal skärvor rödgods av skålar och djupare fat. Det känns relativt fragmenterat. Det dateras generellt till 1700-tal/1800-tal med någon enstaka skärva möjligen är holländsk och 1600-tal.

I lagret påträffades också en cylindrisk mineralvattenflaska, även kallad selterflaska i stengods. Denna formen börjar i väldigt sent 1700-tal men kan anses typisk för 1800-tal. Den något ojämna formen tyder på att den bör vara ifrån 1800-talets första del. Det finns en mindre rest av en signering med det klassiska selter-märket. Överdel av E och L anas i det cirkulära intryckta märket.

Datering

Dateringen av lagret får ledas av mineralvattenflaskan och jag gissar på 1800-talets tidigare del. Materialet skulle dock även kunna gå för 1800-talets mitt.

Avslutande kommentarer.

Samtliga lager är rimligtvis avsatta under 1800-tal. Det finns inget tydligt sent 1800-talsmaterial vilket får mig att dra slutsatsen att de tre kontexterna med keramik är avsatt mellan 1800–1850. Stengodset och flintgodset visar tydligt på detta dateringsintervall. Det är fullt rimligt med den kronologi som är dokumenterad med undantag för att det inte finns något som talar för dateringar i 1600-tal och 1700-tal. Om detta är orimligt är enda förklaringen att kontexterna inte är helt säkra utan att de är delvis omrörda.

Bilaga 5. Fotodokumentation av keramikskål, fynd

